



**Кыргыз Республикасынын  
Улуттук банкы**

---

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН  
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН  
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ  
ОТЧЕТ**

**2023-жылдын биринчи жарым  
жылдыгынын жыйынтыгы боюнча**

**Декабрь 2023**

---

**Бишкек**

РЕДАКЦИЈАЛЫК КЕҢЕШ

Төрага	Куленбеков К.
Кеңештин мүчөлөрү	Жакыпов М.
	Абдырахманов М.
	Мамбеткул к. Айнура
	Султаналиев А.
	Сарыажиев Э.
Жооптуу катчы	Орозалиев А.

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда  
каттоодон өтүп, №1863 күбөлүккө ээ болгон

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2023

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып чыгарууда жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 66-91-67

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: aorozaliev@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Отчеттогу статистикалык, аналитикалык жана эсептик маалыматтар/баа берүүлөр отчеттук мезгилдин акырына карата абал боюнча келтирилген.

Бул басылмада колдонулган эсепке алуу ыкмалары же мурдагы маалыматтар өзгөрүшү мүмкүндүгүнөн улам, буга чейин жарыяланган маалыматтар өзгөртүлүшү ыктымал, демек 10 жыл ичиндеги маалыматтарга өзгөртүү киргизилиши мүмкүн.

Сандар тегеректелишинен улам, суммасын эсептөөдө акыркы катардагы эсептерде дал келбестиктер келип чыгышы мүмкүн.

## **Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары**

### ***Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету***

Басылма Улуттук банктын өткөн жыл ичинде аткарган иши жөнүндө толук маалымат камтылган отчету болуп саналат. Отчетто экономиканын реалдуу секторундагы, финансылык жана тышкы секторлордогу өзгөрүүлөргө баа берүүлөр, Улуттук банктын акча-кредит чөйрөсүндө, банк жана төлөм системалары, банк эмес финансы-кредит уюмдары секторунда кабыл алган чечимдери жана иш-аракеттери тууралуу маалымат, анын ичинде финансылык отчет, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалымат жана статистикалык тиркемелер камтылат. Басылма мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

### ***Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени***

Басылмада Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык жана финансылык көрсөткүчтөрү боюнча статистикалык маалымат камтылат. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

### ***Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет***

Отчет аркылуу коомчулукка Улуттук банктын инфляциянын негизги факторлору жана Кыргыз Республикасынын тышкы жана ички чөйрөлөрүндө экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөрдү иликтөөнүн жана болжолдоолордун негизинде акча-кредит саясаты чөйрөсүндө кабыл алынган чечимдери тууралуу маалымат берилет. Улуттук банктын расмий интернет-сайтында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде жарыяланат.

### ***Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми***

Басылмада тышкы сектордун өнүгүү тенденциялары чагылдырылат жана анда төлөм теңдеми, тышкы соода жүргүзүү, эл аралык камдар, тышкы карыз жана эл аралык инвестициялык позициялар, ошондой эле төлөм теңдемин түзүүдө колдонулуучу метамаалыматтар жана маалымат базасы камтылат. Чейрек сайын – февраль, июнь, август, ноябрь айларында мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде басылып чыгат.

### ***Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары***

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан кабыл алынган жоболор, нускоолор жана башка ченемдик укуктук актылар. Журнал болжолу менен ай ичинде бир жолу мамлекеттик жана расмий тилдерде басылып чыгат.

Улуттук банктын басылмалары бекитилген тизмеге ылайык таркатылат, ошондой эле Улуттук банктын расмий интернет-сайтында [www.nbkr.kg](http://www.nbkr.kg)/Басылмалар дареги боюнча жайгаштырылат.

## МАЗМУНУ

<b>КИРИШҮҮ</b> .....	<b>6</b>
<b>НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР</b> .....	<b>8</b>
<b>I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА</b> .....	<b>9</b>
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер .....	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү .....	13
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	15
1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы.....	15
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	17
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	18
<b>II. БАНК СЕКТОРУ</b> .....	<b>24</b>
2.1 Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары.....	24
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	27
2.2.1. Кредиттик тобокелдик .....	27
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	32
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги .....	33
2.2.4. Валюта тобокелдиги.....	34
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	36
2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги.....	37
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик .....	38
2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү .....	39
2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү .....	39
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү .....	40
2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү .....	41
<b>III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ</b> .....	<b>42</b>
3.1. Негизги тенденциялар .....	42
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери .....	45
3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү .....	49
<b>IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ</b> .....	<b>51</b>
<b>V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ</b> .....	<b>54</b>
<b>ГЛОССАРИЙ</b> .....	<b>56</b>
<b>КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ</b> .....	<b>57</b>

## **КИРИШҮҮ**

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан 2012-жылдан тартып жарыяланып келет. Отчеттун негизги максаты – коомчулукка республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө маалымдоо саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам финансылык тең салмаксыздык жана таасирлер орун алган шартта да финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары Улуттук банк акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет финансы рыногунун катышуучулары жана финансылык туруктуулук маселелерине кызыгуусун арткан жактар үчүн каралган.

## **КЫСТЫРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ**

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси.....	22
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүшүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү.....	23
3-кыстырма. Коммерциялык банктарга статистикалык байкоо жүргүзүүнүн жыйынтыктары: кредиттөө .....	29
4-кыстырма. Коммерциялык банктарга статистикалык байкоо жүргүзүүнүн жыйынтыктары: ири кардарлар .....	30
5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери .....	35
6-кыстырма. Концентрациялануу индекстеринин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү.....	47

## НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде Кыргыз Республикасынын ИДӨнүн өсүш арымынын тездеши байкалган. Кызмат көрсөтүүлөр сектору (дүң жана чекене соода) ИДӨнүн өсүшүнө негизги түрткү берүүчү болгон. Иштеп чыгуу өндүрүшүнүн кыскарышынан улам өнөр жайдын өсүш арымынын басаңдоосу байкалган.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында мамлекеттик бюджет профицит менен аткарылган. Салыктык түшүүлөрдүн көбөйүүсүнө тышкы сооданын активдешүүсү, ошондой эле салык жана бажы жол-жоболорун фискалдаштыруу боюнча мурда кабыл алынган чаралардын натыйжалары өбөлгө түзгөн. Бюджеттик чыгашалардын өсүшү негизинен капиталдык чыгашалардын көбөйүшүнө жана 2022-жылы бюджет чөйрөсүндөгү кызматкерлердин эмгек акыларын жогорулатуу боюнча кабыл алынган чараларга байланыштуу болгон.

Отчеттук мезгилде активдер, кредит портфели, депозиттик база, капитал, финансылык ортомчулук деңгээли сыяктуу банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшү белгиленген.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда банк секторунун кредит портфелинин сапатынын жакшыргандыгы катталган. Банк системасынын капиталынын шайкештигинин жогорку деңгээлде болушу келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин, банк секторунун иш натыйжалуулугун жана туруктуулугун камсыз кылуу деңгээлин андан ары жогорулатуу мүмкүнчүлүгү бар экендигин тастыктап турат.

Эконометрикалык модель түзүүнүн жана финансылык болжолдоонун моделин түзүүнүн натыйжалары отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча мурдагыдай эле финансылык туруктуулук запастын бар экендигин чагылдырат. “Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк сектору кредит портфелдин сапатынын олуттуу начарлоосун жана макроэкономикалык таасирлерге туруштук бере алат.

Банк эмес финансы-кредит уюмдар системасынын абалы орточо туруктуу катары бааланат. Төмөнкү көрсөткүчтөрдүн – активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын өсүшү белгиленүүдө: Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, банк эмес финансы-кредит уюмдар секторунун кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөтүүдө.

Төлөм системаларында тобокелдиктер деңгээли жол берилген чекте катталган жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында жана төлөм системаларынын эрежелеринде каралган тобокелдиктерди тескөө механизмдери, сакталып турган жогору ликвиддүүлүк деңгээли, камсыздандыруу депозиттери жана алдын ала төлөө системасы менен шартталган.

Отчеттук мезгилде финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базанын өнүгүүсү долбоорлорду каржылоодон пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө, кредиттөө системасын өнүктүрүүгө, санарип документтерди жайылтууга, ошондой эле ислам каржылоо принциптерин өнүктүрүүгө багытталган.



## I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

### 1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2023-жылдын январь-июнь айларында Кыргыз Республикасынын экономикалык өнүгүүсү боюнча оң динамика байкалган. Өсүшкө негизги салымды кызмат көрсөтүү сектору, өзгөчө дүң жана чекене соода кошкон. Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата өнөр жай секторунун өсүш арымы иштеп чыгуу өнөр жайында өндүрүш көлөмүнүн төмөндөөсүнөн улам басаңдаган.

Жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде азык-түлүк товарларына баанын өсүшүнүн жайлашы эсебинен инфляциянын төмөндөө траекториясы белгиленген, ал эми азык-түлүктөн башка товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баа туруктуулугу инфляциялык процесстердин басаңдашын кармап турган. Экономикада инфляцияга түрткү берүүчү факторлордун болушу тышкы экономикалык чөйрөдө белгисиздик жагдайынын жана геосаясий тобокелдиктердин жогорку чекте сакталып турушу менен шартталган.

Мамлекеттик бюджет кирешелер боюнча түшүүлөрдүн кыйла жогору болушунан улам, 2023-жылдын январь-июнь айларында профицит менен аткарылган. Салыктык түшүүлөр тышкы сооданын активдешүүсү жана салык жана бажы жол-жоболорун фискалдаштыруу боюнча мурда көрүлгөн чаралардын эсебинен өскөн. Ошол эле учурда 2022-жылы капиталдык чыгашалардын өсүшүнөн жана бюджеттик чөйрөдөгү кызматкерлердин эмгек акысынын көбөйүүсүнөн улам бюджеттин чыгашалары да өскөн.

#### *Тышкы шарттар*

Дүйнөлүк экономикалык жигердүүлүк акыркы жылдардагы бир катар экономикалык жана геосаясий таасирлерден улам басаңдаган. Глобалдуу инфляция дале болсо жогору бойдон калууда жана өнүккөн өлкөлөрдүн акча-кредит саясатынын катуулатылышына байланыштуу төмөндөө тенденциясына ээ, бирок базалык инфляция<sup>1</sup> жогорку маанилерде туруктуу сакталууда. Кыргыз Республикасынын соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүндө экономикалык өнүгүү ар башкача түптөлгөн. Россия экономикасы керектөө жигердүүлүгүнүн туруктуулугу, бюджетти демилгелөө жана санкцияларга ылайыкташуу шарттарында калыбына келүүдө. Казакстанда экономикалык жигердүүлүк боюнча 2023-жылдын башталышынан тартып өсүштүн жогорку көрсөткүчтөрү катталып, мунай өндүрүүнүн калыбына келиши жана жогору инвестициялык жигердүүлүктүн сакталып турушу алкагында бир аз өзгөргөн. Кытайдын реалдуу ИДӨсү аналитиктердин күтүүлөрүнөн төмөн түптөлүү менен ички жана экспорттук суроо-талаптын солгундашынан улам басаңдоо белгилерин көрсөткөн.

#### *Ички шарттар*

#### *Ички дүң өнүм*

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде экономикалык жигердүүлүк алгылыктуу динамикага ээ болгон. 2023-жылдын январь-июнь айларында реалдуу ИДӨнүн өсүш арымы 3,9 пайызды түзгөн (2022-жылдын тиешелүү мезгил аралыгында 5,2 пайыз өлчөмүндө өсүш белгиленген).

<sup>1</sup> Энергия продукцияларга жана азык-түлүккө өзгөрүлмө баалар эске алынбайт

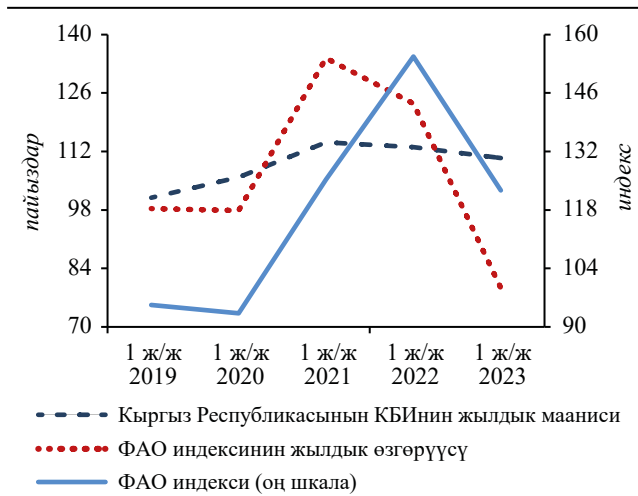
Экономиканын өсүшүнө кызмат көрсөтүү чөйрөсү көбүрөөк түрткү берген, ал биринчи жарым жылдыктын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн өсүшүнө 2,6 пайыздык пункт өлчөмүндө олуттуу салым кошкон, бул негизинен дүң жана чекене сооданын өсүшү (2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 12,3 пайызга өскөн) менен шартталган.

Өлкөнүн өнөр жай сектору отчеттук мезгилдин акырына карата төмөндөө тенденциясын көрсөткөн, мунун өсүшү 2023-жылдын алты айы ичинде 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 0,5 пайызды түзгөн, буга иштеп чыгуу өндүрүшүнүн кыскарышы (-0,4 пайыз) өбөлгө түзгөн.

ИДӨ дефлятору 16,2 пайыз деңгээлинде алгылыктуу чекте түптөлгөн, бул 2022-жылдын январь-июнь айларына салыштырганда 1,1 пайыздык пунктка төмөн.

## Инфляция

### 1.1.1-график. Кыргыз Республикасында КБИ жана ФАО индексинин динамикасы



Булагы: КР УСК

Азык-түлүк товарларына ФАО индекси кароого алынып жаткан мезгил ичинде 2022-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчтөрдөн кыйла төмөн түптөлгөн. Негизги азык-түлүк товарларына баанын төмөндөө тенденциясы 2022-жылдын акырынан бери сакталып келет, буга өсүмдүк майына, сүт азыктарына жана дан эгиндерине баанын айрым төмөндөөсү себеп болгон. Бирок кантка баанын жогорулашы жана эттин баасынын бир аз өсүшү эсебинен баа жарым-жартылай текшиленген. Азык-түлүккө дүйнөлүк баанын төмөндөөсү дүйнөдө сунуштун ири көлөмдө, импорттук суроо-талаптын төмөн болушу жана Кара деңиз аймагында дан эгиндери боюнча демилгенин таасиринин создугушу менен шартталган.

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баа Кыргыз Республикасындагы инфляцияга олуттуу таасирин тийгизет жана көбүнчө КБИ динамикасынын контурун түзүүдө чечүүчү ролду ойнойт. Бул өлкөдө баанын тышкы рыноктордон олуттуу дэңгээлде көз карандылыгына, ошондой эле керектөө куржунунун жарымына жакынын ээлеген азык-түлүк товарлары жалпы инфляцияга олуттуу салым кошкондугуна байланыштуу болгон.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында жылдык инфляция көрсөткүчү төмөндөө динамикасын көрсөткөн, бул көбүнчө азык-түлүк товарларына жана алкогольсуз суусундуктарга баанын өсүшүнүн басаңдашы менен шартталган. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматына ылайык отчеттук жылдын июнь айында инфляция жылдык мааниде 10,5 пайызды түзүү менен 2023-жылдын февраль айында максимумдан 16,2 пайызга төмөндөгөн.

Инфляциянын жылдык көрсөткүчү төмөнкүчө калыптанган: азык-түлүктөн башка товарларга баанын өсүшү 4,1 пайыздык пунктту түзгөн, тамак-аш продуктыларына жана алкогольсуз суусундуктарга 3,1 пайыздык пункт, кызмат көрсөтүүлөргө 1,9 пайыздык пункт чегинде катталган.

Азык-түлүк товарларына баанын өсүшүнүн басаңдашы нан азыктарына жана акшакка, сүт азыктарына жана кантка баанын төмөндөөсүнө байланыштуу болгон. Азык-түлүк товарларына баанын өсүшүн басаңдатуучу негизги факторлордун ичинен дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баанын төмөндөөсүн бөлүп көрсөтүүгө болот. Республикада керектелүүчү азык-түлүк товарларынын басымдуу бөлүгү импорттоло тургандыгын эске алсак, Кыргыз Республикасында баага дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баанын өзгөрүлмөлүүлүгү таасирин тийгизет.

Тамеки жана алкогольдук продукцияга баанын жыл сайын жогорулашы алкагында алкогольдук ичимдиктер жана тамеки заттары” тобуна баалар жогорулагандыгы байкалган. Мындан тышкары “ар башка товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр”, “тойканалар жана мейманканалар”, “билим берүү” жана “эс алуу, көңүл ачуу жана маданият” топтору боюнча кызмат көрсөтүүлөргө баанын жогорулашынан улам кызмат көрсөтүү секторунда да баанын өсүшү белгиленген. Азык-түлүктөн башка товарларга баа туруктуу бойдон калууда, бул дүйнөдөгү геосаясий жагдайдын курчушу жана 2023-жылдын башталышында алмашуу курсунун өзгөрүүсүнүн таасири менен шартталган. Бензинге баанын төмөндөөсү азык-түлүктөн башка инфляцияга бир аз төмөндөтүүчү таасирин тийгизген.

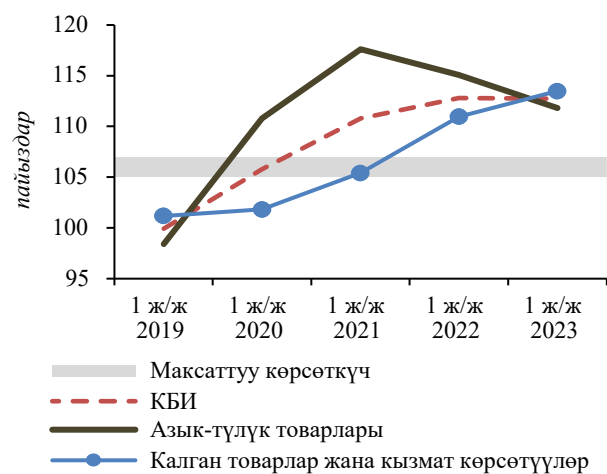
### Эмгек рыногу жана эмгек акы

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлигинин маалыматы боюнча, жумуш издөө максатында жумуш менен камсыздоо боюнча мамлекеттик кызмат органдарында катталган иш менен камсыз болбогон калктын саны 2023-жылдын 1-июлуна карата 99,1 миң адамды түзгөн, бул 2022-жылдын ушул эле күнүнө салыштырганда 1,5 пайызга аз, алардын ичинен катталган жумушсуздар – 74,9 миң адам же 0,5 пайызга аз.

Катталган жумушсуздардын деңгээли калктын экономикалык жактан жигердүү санынын 2,8 пайызын түзүү менен 2022-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 0,1 пайыздык пунктка төмөндөгөн. Экономиканын дээрлик бардык тармактарында мезгилдин жыйынтыгы боюнча түзүлгөн жумуш орундарынын санынын көбөйгөндүгү байкалган.

Кароого алынган мезгилде экономикалык ишкердиктин бардык түрлөрү боюнча эмгек акынын өсүшүнүн алгылыктуу динамикасы белгиленген. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин орточо айлык номиналдык эмгек акысы 31,9 миң сомду түзүп, өткөн жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 29,1 пайызга өскөн. 2023-жылдын январь-июнь айларында реалдуу эмгек акы 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 14,6 пайызга көбөйгөн.

### 1.1.2-график. Кыргыз Республикасында КБИ (жыл башынан тартып өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата топтолмо)



Булагы: КР УСК, www.fao.org

### ***Мамлекеттик бюджет***

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын алдын ала маалыматы боюнча 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында мамлекеттик бюджеттин профицити ИДӨгө карата 5,4 пайызды же 2022-жылдын ушул мезгилиндегидей эле ИДӨгө карата 1,2 пайызды түзгөн, бул сезондук көрүнүш болуп саналат. Мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин динамикасы салыктык сыяктуу эле, салыктык эмес түшүүлөрдүн да өсүшү эсебинен жогорку өсүш арымды көрсөткөн. Салыктык түшүүлөр тышкы сооданын активдешүүсү, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан салык жана бажы боюнча администрлөөнү жакшыртуу жагында кабыл алынуучу чаралардын эсебинен көбөйгөн. Мында бюджеттик чыгашалардын басымдуу бөлүгү керектөөгө жана күндөлүк чыгашалардын ордун жабууга багытталуусун улантууда, бул инфляцияга жогорулатуучу басым жасашы мүмкүн. Бюджет дефицитин жалпы каржылоо 6,4 млрд сом (ИДӨгө карата 1,4 пайыз) өлчөмүндө тышкы жана ички булактардын эсебинен жүзөгө ашырылган. Мында бюджет дефицитин ички каржылоонун таза көлөмү 3,8 млрд сомду (2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда -59,5 пайыз) жана тышкы каржылоонуку – 2,6 млрд сомду (+17,8 пайызды) түзгөн. 2023-жылдын июнь айынын акырына карата абал боюнча мамлекеттик карыздын өлчөмү 5,7 млрд АКШ долларына (жыл башынан бери +2,8 пайыз) же ИДӨгө карата 54,0 пайызга жеткен. Мамлекеттик карыздын түзүмүндө тышкы карыз алуулардын жогорку үлүшү (78,3 пайыз) сакталып турган. Кытайга мамлекеттик тышкы карыздын олуттуу бөлүгү (38,6 пайызга чейин) туура келет, андан кийин Азия өнүктүрүү банкы, Эл аралык өнүктүрүү ассоциациясы жана Эл аралык валюта фонду сыяктуу кредиторлорду белгилөөгө болот.

### ***Макроэкономикалык тобокелдиктер***

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасы геосаясий тобокелдиктердин күч алышына байланыштуу белгисиздик абалда катталган. Мындай шарттарда өлкөгө капиталдын агылып кирүүсүнүн, акча которуулардын келип түшүүлөрүнүн, инвестициялардын көлөмүнүн азаюу тобокелдиги жана алгылыксыз өзгөрүүлөргө дуушар болгон башка факторлор сакталып турат.

Мындан тышкары, тышкы экономикалык чөйрөдө орун алып турган дүйнөлүк рыноктогу инфляцияга түрткү берүүчү тобокелдиктер өлкөдө экономикалык өсүштүн келечегине ооздуктоочу таасирин тийгизиши мүмкүн. Тышкы карыздын жогорку деңгээлде болушу шартында валюталык туруксуздук өлкө экономикасына көбүрөөк таасирин тийгизип, тобокелдиктерди (импортко көз карандуулуктун жогору болушунда жагдай татаалдашат) жаратат. Кыргызстанда сыяктуу эле, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө да ишкер жигердүүлүк төмөндөгөн учурда алымдардын жана салыктардын бюджетке түшө турган пландаштырылган суммасынын азаюу тобокелдиги келип чыгат, натыйжада бул фискалдык туруктуулукка терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

Дүйнөлүк рынокто геосаясий туруксуздук жана белгисиздик баалардын деңгээлине басымы уланат. Жагымсыз жаратылыш шарттарынын айыл чарбасына терс таасирин тийгизгендиге байланыштуу азык-түлүк инфляциясындагы тобокелдиктер да өлкөдө КБИге таасирин тийгизет. Мында, инфляция арымы орто мөөнөттүк көрсөткүчкө 2025-жылга жакын кайтып келет.

## 1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансы институттары түзөт.

### 1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү

(финансы институттарынын саны)

Финансы институттары	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021	1 ж/ж 2022	1 ж/ж 2023
<b>Коммерциялык банктар</b>	<b>25</b>	<b>23</b>	<b>23</b>	<b>23</b>	<b>23</b>
<b>Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:</b>	<b>649</b>	<b>627</b>	<b>607</b>	<b>611</b>	<b>752</b>
<b>Банктык эмес жана адистештирилген финансы-кредит уюмдары (БАФКУ), анын ичинде:</b>	<b>649</b>	<b>627</b>	<b>607</b>	<b>611</b>	<b>752</b>
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	139	134	134	130	129
микрокредиттик компаниялар	92	87	87	85	86
микрокредиттик агенттиктер	39	38	38	35	34
микрофинансылык компаниялар	8	9	9	10	9
Адистештирилген финансы-кредит уюму	1	1	1	1	1
Кредиттик бюролор	2	2	2	2	2
Кредиттик союздар	96	93	91	86	83
Алмашуу бюролору	410	396	377	390	535
Гарантиялык фонд ААКсы	1	1	1	1	1
Турак жай-сактык кредиттик компаниялар	-	-	1	1	1
<b>Камсыздандыруу компаниялары*</b>	<b>17</b>	<b>16</b>	<b>15</b>	<b>15</b>	<b>-</b>
<b>Инвестициялык фонддор*</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>-</b>
<b>Фондулук биржалар*</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>-</b>
<b>Пенсиялык фонддор*</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>-</b>

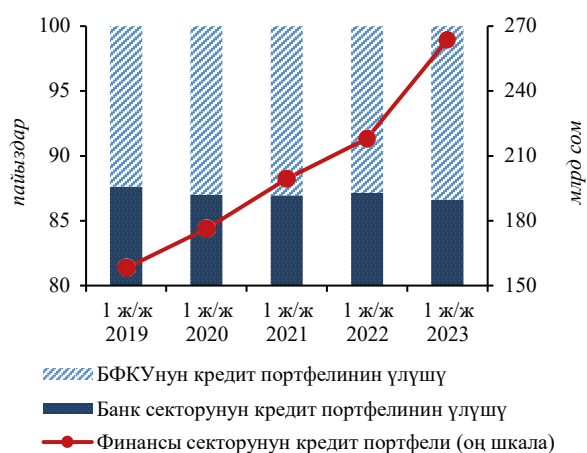
Булагы: Коммерциялык банктар, БАФКУ, КР УСК, Мамфинкөзөмөл

\* бир мезгилдин акырына карата маалымат

2023-жылдын биринчи жарымынын акырына карата банктардын жана БФКУлардын активдери 601,0 млрд сомду же ИДӨгө карата 57,3 пайызды түзгөн.

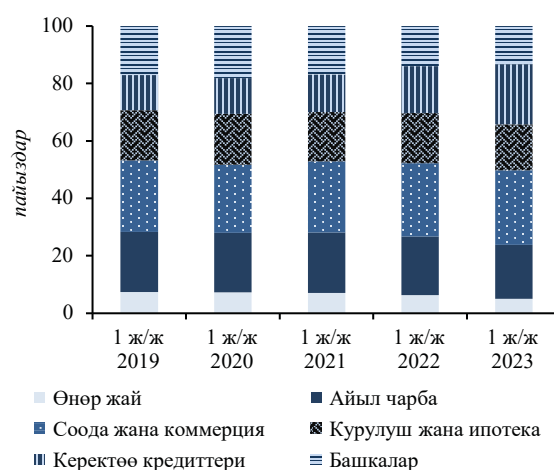
2023-жылдын биринчи жарымында финансы секторунун чогуу алгандагы кредит портфели 236,6 млрд сомду же ИДӨгө карата 25,1 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү 0,5 пайыздык пунктка азаюу менен, 2023-жылдын биринчи жарымынын акырына карата 86,6 пайызды түзгөн (1.2.1-график).

#### 1.2.1-график. Кредит портфелинин түзүмү



Булагы: КБ жана БФКУ

#### 1.2.2-график. Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмү



Булагы: КБ жана БФКУ

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин тармактык түзүмүндө мурдагыдай эле кредиттердин жогорку концентрацияланышы соода чөйрөсүндө, ал эми БФКУда – керектөө кредиттеринде сакталып турат. Экономиканын жогоруда аталган секторлорунда финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү 2023-жылдын биринчи жарымынын акырында кредиттердин жалпы көлөмүнүн 46,8 пайызына жетүү менен 123,4 млрд сомду түзгөн (1.2.2-график).

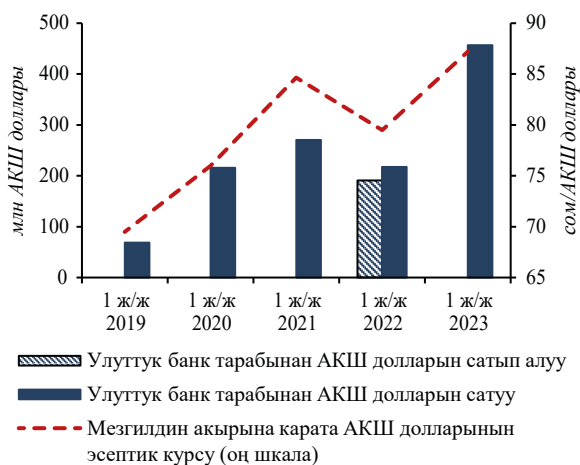
### 1.3. Финансы рынокторунун абалы

Ички валюта рыногундагы абал алмашуу курсунун орточо өзгөрүлмөлүү болушу менен мүнөздөлөт. Айрым мезгилдерде накталай чет өлкө валютасына суроо-талаптын жогорулашы байкалган, бул тышкы да, ички да таасирлер менен шартталган. Улуттук банк тарабынан алмашуу курсунун олуттуу өзгөрүшүнө жол бербөө максатында чет өлкө валютасын сатуу боюнча интервенциялар өткөрүлгөн. Акча рыногундагы бүтүмдөрдүн көлөмү 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырмалуу жогору болгон, ал эми Улуттук банктын ноталар рыногунда операциялардын көлөмү рекорддук көрсөткүчкө чейин кеңейүүсү байкалган. Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногундагы бүтүмдөр, банктар аралык кредиттик ресурстар рыногуна жана валюта рыногуна салыштырмалуу көлөмүнүн аз болушу менен мүнөздөлөт.

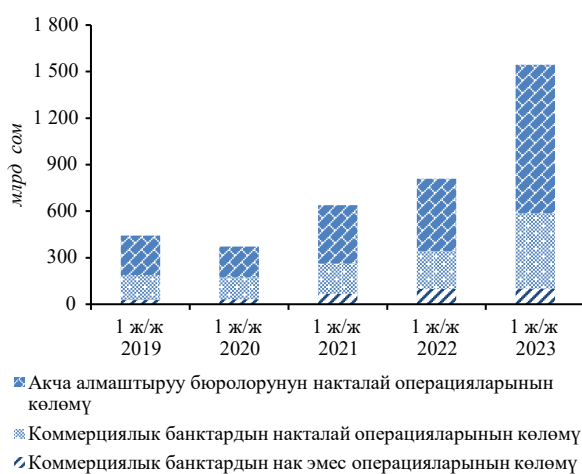
#### 1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

##### Валюта рыногу

1.3.1.1-график. Валюта рыногунда Улуттук банктын интервенцияларынын динамикасы



1.3.1.2-график. Операциялардын түрлөрү боюнча чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу көлөмү (сом эквивалентинде)



Булагы: Улуттук банк

Ички валюта рыногундагы жагдай региондогу геосаясий жагдайдын таасиринде алмашуу курсунун волатилдүүлүгү менен мүнөздөлгөн. Муну менен бирге, алмашуу курсунун динамикасы, өнүккөн өлкөлөрдүн акча-кредит шарттарын катуулатуунун жана Кыргызстандын негизги соода боюнча өнөктөш өлкөлөрүнүн улуттук валюталарынын басаңдашына байланыштуу түзүлгөн рынок катышуучуларынын күтүүлөрүнүн таасири астында түптөлгөн.

2023-жылдын июнь айынын акырына карата АКШ долларынын сомго карата расмий курсу бир АКШ доллары үчүн 87,2267 сомду түзгөн, бул 2022-жылдын акырындагы көрсөткүчтөн 1,8 пайызга көп.

Суроо-талап менен сунуштардын салыштырмалуу тең салмактуулук шартында расмий алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүнүн чени 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында бир АКШ доллары үчүн 85,6800-87,5900 сомго

(1,9 сом) чейин кыскарган, мында 2022-жылдын ушул эле мезгилинде тышкы рыноктордун кескин өзгөрүлмөлүүлүгүнүн натыйжасында чен бир АКШ доллары үчүн 79,5000-105,0000 сомду (25,5 сом) түзгөн, муну геосаясий абалдын начарлашы менен түшүндүрүүгө болот.

Алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүн текшилөө максатында, Улуттук банк кароого алынып жаткан мезгил ичинде 456,6 млн АКШ доллары суммасында чет өлкө валютасын сатуу боюнча валюта интервенцияларын жүргүзгөн.

Валюта рыногунда чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу операцияларынын жалпы көлөмү отчеттук мезгилде резидент эместер менен ишке ашырылган операцияларды эске алуу менен 1,9 эсеге, 1,5 трлн сом эквивалентине чейин өскөн. Казак теңгесинен тышкары, бардык негизги валюталар (доллар, евро, орус рубли) боюнча операциялар көлөмүнүн көбөйүшү байкалган. Операциялардын түзүмү валюталар боюнча өзгөргөн: негизги үлүшү орус рублин сатуу-сатып алуу боюнча операциялар ээлейт (алардын үлүшү 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 41,5тен 52,4 пайызга чейин өскөн), тескерисинче АКШ долларын сатуу-сатып алуу боюнча операциялар 56,8ден 45,3 пайызга чейин азайган, казак теңгесин сатуу-сатып алуу боюнча операциялардын үлүшү 0,2ден 0,05ке чейин азайган.

Операциялардын негизги бөлүгү накталай формада (93,4 пайыз, же +5,8 пайыздык пункт) жүргүзүлөт, ал эми накталай операциялардын түзүмүндө басымдуу үлүштү, мурдагыдай эле, алмашуу бюролорунун накталай операциялары ээлейт, ошол эле учурда коммерциялык банктардын накталай операцияларынын үлүшү көбөйгөн, бул көбүнчө ички валюта рыногунда түптөлгөн жагдай менен шартталган. Валюталардын номиналы боюнча казак теңгесинен тышкары, валюталардын бардык түрлөрү боюнча чет өлкө валютасын сатып алуу жана сатуу операцияларынын көлөмү көбөйгөн.

### *Акча рыногу*

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктар аралык кредиттик рыноктогу жигердүүлүк биринчи жарым жылдыктагы, ошондой эле бүтүндөй 2022-жылдагы көрсөткүчтөн дагы жогору болгон.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктар аралык кредиттик рыноктогу бүтүмдөрдүн көлөмү 15,1 млрд сомду түзүп, 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 38,8 пайызга жогору болгон. Каралып жаткан мезгилде улуттук жана чет өлкө валютасындагы стандарттуу бүтүмдөр ишке ашырылган эмес, натыйжада, бардык бүтүмдөр репо шарттарында жүргүзүлгөн. Банктар аралык рынокто орточо алынган чен 10,99 пайызды (-0,8 пайыздык пункт) түзгөн, 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда чендердин төмөндөшү 2022-жылдын акырында акча-кредит саясаты жеңилдетилгендиги менен түшүндүрүлөт. Ал эми орточо алынган мөөнөтү 2022-жылдын тиешелүү мезгилиндеги 4,8 күндөн кыскаруу менен 3 күндү түзгөн.

Банк сектору ликвиддүүлүктүн убактылуу ажырымынын ордун жабуу үчүн негизинен банктар аралык карыз алышууларды колдонгон, Улуттук банктын кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстарына болгон муктаждык 2022-жылдын ушул эле мезгилиндеги көрсөткүчтөн кыйла төмөн болгон. Улуттук банк тарабынан банктардын кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүгүн колдоо үчүн сунушталган овернайт кредиттеринин көлөмү байкоого алынган мезгилде 297,6 млн сомду түзгөн, бул 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгынан 55,7 эсеге аз. Коммерциялык банктардын каражаттарын овернайт депозиттерине жайгаштыруу көлөмү 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда ушул көрсөткүчтөн 55,5 пайызга көбөйүү менен 1 950,4 млрд сомду (орточо күндүк көлөмү – 16,4 млрд сом) түзгөн.



### **1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы**

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында мамлекеттик баалуу кагаздардын кыска мөөнөттүү сегментинде катышуучулардын жигердүүлүгү төмөн болгон жана жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык<sup>2</sup> мамлекеттик казына векселдери (МКВ) гана сунушталган, ошол эле учурда сатуу көлөмү 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 88,8 пайызга төмөн болгон.

Мамлекеттик баалуу кагаздарды жайгаштыруу жана жүгүртүүгө чыгаруу 2023-жылдын май айынан тартып эки соода аянтчасында жүзөгө ашырылат: 12 айлык МКВ жана 2 жылдык мамлекеттик казына облигациялары (МКО) “Кыргыз фондулук биржасы” ЖАКтын соода аянтчасында жайгаштырыла баштаган, калгандары Улуттук банктын соода аянтчасында жайгаштырылып келет.

Аукциондордун, ошондой эле жүргүзүлгөн кошумча жайгаштыруулардын жыйынтыгы боюнча МКВ сатуунун көлөмү 9,9 пайыз орточо алынган кирешелүүлүк менен 23,1 млн сомду түздү.

Узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздарга, негизинен институционалдык инвесторлор арасында суроо-талап жогору. 2023-жылы Финансы министрлиги кыска мөөнөттүү мамлекеттик облигациялардын (МКО) эсебинен узак мөөнөттүү карыз алышуунун үлүшүн көбөйтүү саясатын уланткан, бул 2021-жылдын акырынан тартып башталган. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча аукциондордо МКОну сунуштоо көлөмү 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 16,6 млрд сомду түзүп, дээрлик өзгөргөн эмес (+0,1 пайыз), МКОну сатуу көлөмү (кошумча жайгаштырууну эске алганда) 13,1 пайызга төмөндөп, 10,8 млрд сомду түздү.

МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү (2 жылдык МКОну эске албаганда) жүгүртүү мөөнөтү узагыраак баалуу кагаздарды негизги сатуунун натыйжасында өсүүсүн уланткан жана 15,8 пайыз (+ 1,7 п.п.) деңгээлинде түптөлгөн.

2021-жылдан тартып экинчилик рынокто МКВ жана МКО сатуу-сатып алуу боюнча операциялар ишке ашырылган эмес.

Банк системасында үстөк ликвиддүүлүк жогорку деңгээлде болгон шартта, Улуттук банктын ноталар рыногунда ушул баалуу кагаздарга суроо-талап, сунуш жана сатуу боюнча рекорддук көрсөткүчтөр катталган. Отчеттук мезгил ичинде Улуттук банктын ноталар рыногунда 7, 14, 28, 91 жана 182 күндүк ноталар сунушталган. Сатуунун басымдуу көлөмү Улуттук банктын жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталарына туура келген. Улуттук банктын ноталары боюнча чен эсептик ченге жакын болгон. 2022-жылдын 29-ноябрында эсептик ченди 13,0 пайызга чейин төмөндөтүү боюнча чечим кабыл алынгандан кийин ноталардын кирешелүүлүгү акырындык менен анын деңгээлинен төмөндөгөн. Ноталар боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 2022-жылдын ноябрь айындагы 12,91 пайыздан декабрь айында 12,13 пайызга жана 2023-жылдын январь – июнь айында 11,66 пайызга чейин төмөндөгөн.

<sup>2</sup> Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги 2020-жылдын февраль айынан тартып 12 айлык МКВ гана сунуштайт.

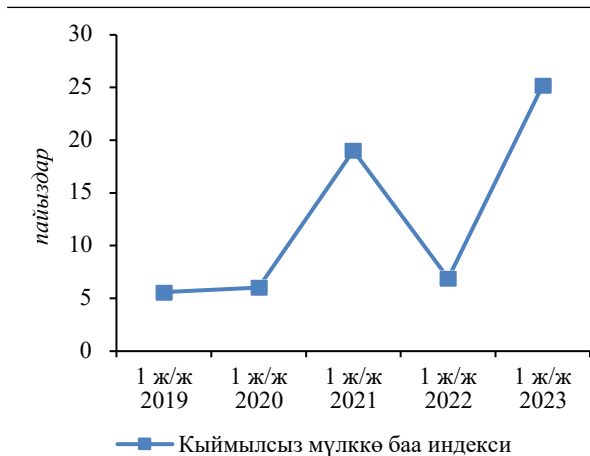
## 1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда кыймылсыз мүлккө баа индексинин<sup>3</sup> өсүш арымынын жогорулашы байкалган, бул жеке турак үйлөргө (баалардын 41,0 пайызга өсүшү) жана квартираларга (баалардын өсүшү 13,1 пайызды түзгөн) баалардын өсүшү менен шартталган.

Орточо эмгек акынын деңгээлинин жогорулашы (33,6 пайызга өскөн) байкалган, бул кыймылсыз мүлктүн жеткиликтүүлүгү боюнча жагдайдын жакшырышына алып келип, турак жайдын жеткиликтүүлүк индексине оң таасирин тийгизген. Кыймылсыз мүлк рыногунун финансы сектору үчүн тобокелдиктери орточо деңгээлде сакталууда, бул банктардын жалпы кредит портфелинде ипотекалык кредиттер<sup>4</sup> үлүшүнүн жогору болбошу менен шартталган.

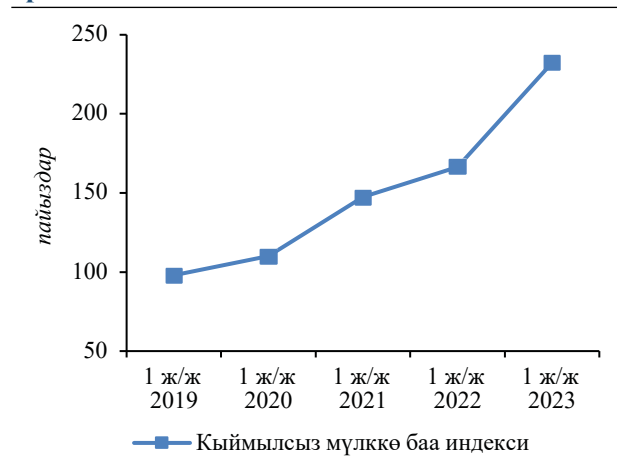
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында турак жай кыймылсыз мүлкүнө баа индексинин өсүш арымынын 6,9 пайыздан 25,2 пайызга чейин жогорулашы жана турак жай кыймылсыз мүлкүнө базистик баа индексинин 166,4 пайыздан 232,2 пайызга чейин өсүшү белгиленген. Бул 2022-жылга салыштырганда жеке турак үйлөргө баалардын 41,0 пайызга жана квартираларга баалардын 13,1 пайызга өсүшү менен шартталган.

1.4.1-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы



Булагы: Жер ресурстары кызматы, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.2-график. Турак жай кыймылсыз мүлк рыногунда базистик баа индексинин өсүш арымы<sup>5</sup>



Булагы: Жер ресурстары кызматы, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча турак-жайдын (квартиранын) 1 чарчы метринин орточо баасы 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда, Ош шаарында 7,9 пайызга (54,2 миң сомго чейин), Бишкек шаарында – 15,2 пайызга (74,7 миң сомго чейин) жогорулаган. Жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метринин орточо баасы 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда, Ош шаарында 52,5 пайызга (103,1 миң сомго чейин), Бишкек шаарында 35,1 пайызга (91,2 миң сомго чейин) жогорулаган.

<sup>3</sup> Кыймылсыз мүлккө баа индексин аныктоодо Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган. Жалпы алганда Ласпейрес индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = (\sum_{i=1}^K QoiPti / \sum_{i=1}^K QoiPoi) * 100,$$

мында

$K$  = кыймылсыз мүлктүн түрлөрүнүн саны;

$Qoi$  = базистик мезгилде  $i$  түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттеринин саны;

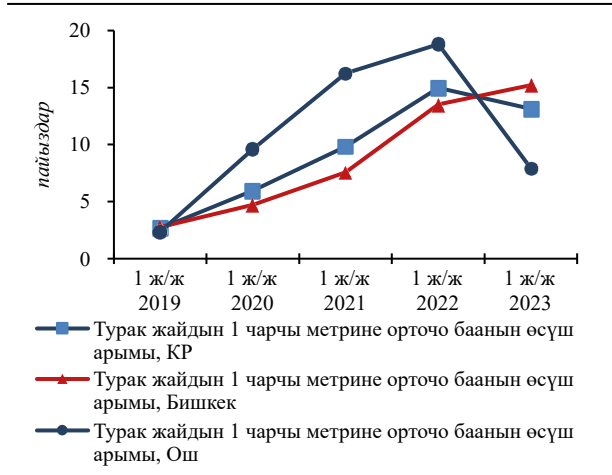
$Poi$  = базистик мезгилде  $i$  түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы;

$Pti$  = каралып жаткан мезгилде  $i$  түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин баасы.

<sup>4</sup> Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит деген түшүнүк, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен берилген узак мөөнөттүү кредитти билдирет.

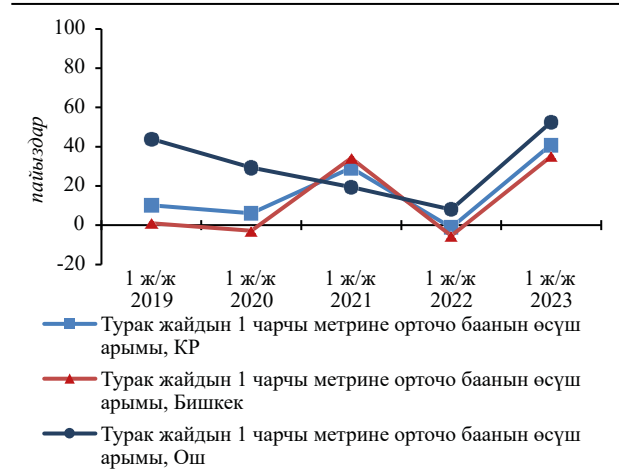
<sup>5</sup> Базистик мезгил катары 2010-жыл алынган.

### 1.4.3-график. Квартираларга баанын өзгөрүү динамикасы



Булагы: Жер ресурстары кызматы, Улуттук банктын эсептөөлөрү

### 1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

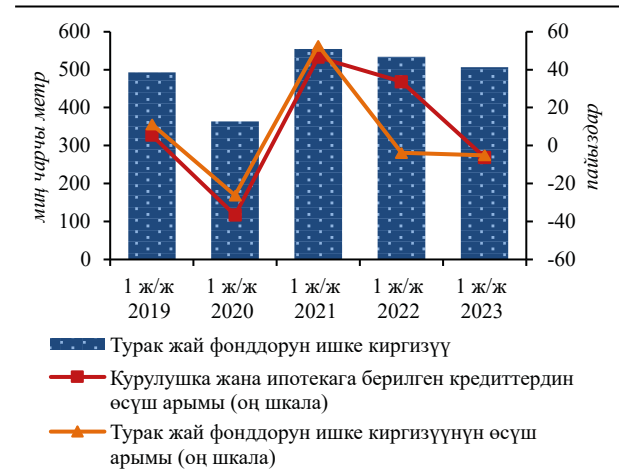


Булагы: Жер ресурстары кызматы, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Отчеттук мезгил ичинде кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны 9,1 пайызга азаюу менен 25 415 түзгөн. Атап айтканда, квартираларды сатып алуу-сатуу боюнча бүтүмдөрдүн саны 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 14,6 пайызга, ал эми үйлөрдүн саны 0,9 пайызга азайып, тиешелүүлүгүнө жараша, 14 224 жана 11 191 түзгөн.

Турак жай фондунун колдонууга берүү көлөмү төмөндөгөндүгү байкалууда. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча турак жай фондунун колдонууга берүүнүн чогуу алгандагы көрсөткүчү 2022-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 5,1 пайызды түзгөн, бул негизинен Ысык-Көл (-41,5 пайыз), Нарын (-45,0 пайыз), Ош (-23,8 пайыз) жана Талас (-19,4 пайыз) областтарында турак жай фондунун эксплуатацияга берүү көлөмүнүн төмөндөшү менен шартталган. Калган региондордо турак жай фондунун колдонууга берүү көлөмү жогорулагандыгы байкалган.

### 1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү, курулушка жана ипотекага берилген кредиттер динамикасы<sup>6</sup>



Булагы: КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

<sup>6</sup> Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

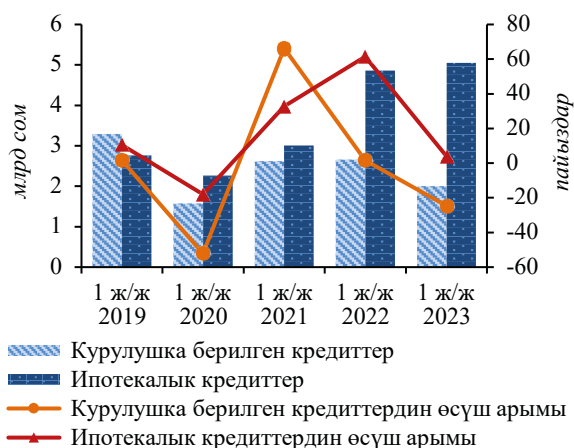
**1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү**

	1 ж/ж 2022		1 ж/ж 2023	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	150,0	28,1	168,8	33,4
Ош шаары жана Ош областы	139,8	26,2	111,8	22,1
КРнын башка областтары	243,6	45,7	225,5	44,6
<b>Бардыгы болуп</b>	<b>533,4</b>	<b>100,0</b>	<b>506,1</b>	<b>100,0</b>

Булагы: КР УСК

2023-жылдын 30-июнуна карата 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда курулушту каржылоого берилген кредиттердин көлөмүнүн төмөндөшү жана ипотекалык кредиттердин көлөмүнүн көбөйүшү катталган. Отчеттук мезгил ичинде курулушка берилген кредиттердин көлөмү 24,7 пайызга (2,0 млрд сомго чейин) азайган, ал эми ипотекага берилген кредиттердин көлөмү 4,0 пайызга (5,1 млрд сомго чейин) өскөн. Курулуш секторунда жана ипотекалык сектордо улуттук валютада берилген кредиттердин көлөмүнүн өсүшү, ал эми чет өлкө валютасында – төмөндөөсү байкалууда.

**1.4.6-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү<sup>7</sup>**



Булагы: КБ, Улуттук банк

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча турак үйлөрдү куруу жана колдонууга берүү калктын каражаттарынын эсебинен ишке ашырылган (жалпы колдонууга берилгендердин 85,2 пайыз)<sup>8</sup>.

2023-жылдын 30-июнуна карата коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелиндеги курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин үлүшү 16,9 пайызды түзгөн, анын ичинен ипотекага берилген кредиттердин үлүшү 11,5 пайызга туура келет. 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда коммерциялык банктардын жалпы кредит портфелиндеги курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин үлүшү 1,5 пайыздык пунктка азайган (1.4.7-график).

<sup>7</sup> Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

<sup>8</sup> “Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык абалы (2023-жылдын январь-июнь айлары)”, КР УСК.

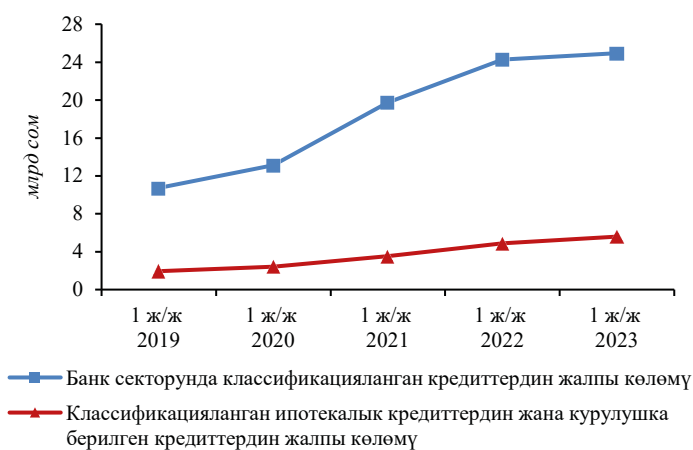
### 1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү<sup>9</sup>



Булагы: КБ, Улуттук банк

Ипотекага жана курулушка берилген классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 14,8 пайызга өсүп, 5 597,7 млн сомду түзгөн. Мында, аталган тармактарда проблемалуу кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү отчеттук мезгил ичинде 2,4 пайыздык пунктка жогорулап, банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 22,5 пайызын түзгөн (1.4.8-график). Ипотекага жана курулушка чет өлкө валютасында берилген, классификацияланган кредиттердин көлөмү 22,8 пайызга өсүп, 3 832,7 млн сомду түзгөн.

### 1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы



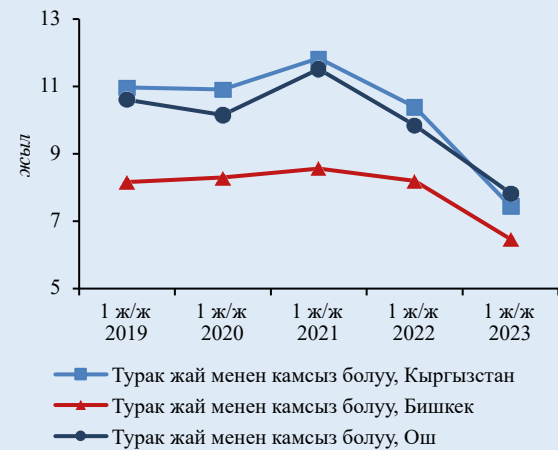
Булагы: КБ

<sup>9</sup> Бир мезгилдин акырына карата маалыматтар.

### 1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу индекси 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда, орточо статистикалык үй-бүлө турак жай сатып алууга каражат топтоо үчүн зарыл болгон убактысын (жылдардын санын) кыскартуунун эсебинен өсүп, 10,4 жылдан 7,4 жылды түзгөн (1-график). Бул орточо айлык номиналдык эмгек акынын өсүш арымынын (33,6 пайыз) кыймылсыз мүлккө баалардын өсүш арымынан (13,1 пайыз) артышы менен шартталган.

#### 1-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак жай (квартира) менен камсыз болуу индекси



2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында 54 чарчы метр аянтында квартира сатып алуу үчүн үч адамдан турган үй-бүлөнүн ичинен эки адам киреше тапкан жана ага 23 032,5 сом өлчөмүндө (үй-бүлөнүн жыйынды кирешесинин 36,0 пайызы) минималдуу керектөө бюджетти туура келген үй-бүлөнүн орточо айлык номиналдык эмгек акысын (31 994,0 сом) башка бирдей шарттарда 7,4 жыл бою топтоо зарыл.

Булагы: КР УСК, Жер ресурстары кызматы, Улуттук банк

## 2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүшүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү<sup>10</sup>

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банктардын кредит портфелинде күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшүнө кредиттердин жалпы санынын 52,8 пайызы туура келген. Күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн (күрөөлүк наркы боюнча) көлөмү кредит портфелинин бүтүндөй күрөөлүк камсыздоосунун 69,2 пайызын түзгөн.

Банк сектору үчүн кредиттик тобокелдиктер күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн наркы кредит боюнча төлөө калдыгынан төмөн болушу жана карыз алуучунун кредитти андан ары төлөөдөн баш тартуу ыктымалдыгы менен шартталган.

Стресс-тесттен өткөрүү орду жабылбаган ссудалардан улам келип чыгышы мүмкүн болгон жоготууга саны боюнча баа берүүгө, ошондой эле чабал банктарды (банктык топторду) аныктоого багытталган.

### 1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары

Сценарий	Банк секторунун потенциалдуу жоготуулары	Ири банктардын потенциалдуу жоготуулары	Капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдиги
“Мурдатан калыптанган”* (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 23% төмөндөшү)	----	----	----
“Альтернативдүү” (кыймылсыз мүлккө баанын 2 жыл ичинде 40% төмөндөшү)	----	----	----
“Терс” (кыймылсыз мүлккө баанын жыл ичинде 50% төмөндөшү)	----	-6,6 млрд сом	2 банк

\* 2008-жылдын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлк баалары 23 пайызга төмөндөгөн.

Стресс-тестке кошумча кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли аныкталган, мында банк секторунун пайдасынын төмөндөшү жана айрым банктарда чыгымдардын келип чыгуу тобокелдиги орун алышы ыктымал. Кыймылсыз мүлккө баанын 52,5 пайызга төмөндөшү ыктымалдыгынан жана карыз алуучулардын кыймылсыз мүлк менен камсыздалып, мурда алынган кредиттерди тейлөөдөн баш тарткан, ошондой эле аларды кийинчерээк рынокто төмөн баада сатуу үчүн күрөөлүк камсыздоону банктардын балансына кабыл алган учурда, банк сектору пайда көлөмүнүн төмөндөшү тобокелдигине жана айрым банктар чыгым тартуу тобокелдигине дуушарланышы ыктымал. Мында, кыймылсыз мүлккө баа 43,0 пайызга төмөндөгөн учурда, айрым системалуу мааниге ээ банктар окшош тобокелдиктерге дуушарланышы ыктымалдыгы бар. Кыймылсыз мүлккө баа, тиешелүүлүгүнө жараша, 71,8 жана 65,5 пайызга төмөндөгөн шартта, банк сектору, анын ичинде системалуу мааниге ээ банктар тарабынан капитал шайкештиги ченемин бузуу тобокелдигин болжолдоого болот<sup>11</sup>.

<sup>10</sup> Стресс-тест 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча коммерциялык банктардын сурамжылоо маалыматтарынын негизинде өткөрүлгөн.

<sup>11</sup> Эсептөөлөрдө банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктү баалоо наркындагы айырманы эске алган эмес, ал рыноктук нарктан 20 пайызга чейин төмөн болушу мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы ыктымал.

## II. БАНК СЕКТОРУ

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдер, капитал, депозиттик база, кредит портфели сыяктуу негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшү байкалган.

Каралып жаткан мезгилде 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда кредит портфелинин долларлашуу деңгээлинин төмөндөшү жана банк секторунун депозиттик базасынын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү көбөйүшү байкалган.

Банк секторунун системалуу тобокелдиктери отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча катталган жана орточо катары бааланат. Банк секторунун капитал шайкештигинин жогорку деңгээлге ээ болушу финансылык ортомчулук деңгээлин, иш натыйжалуулугун андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун туруктуулугун камсыз кылуу потенциалына ээ экендигин тастыктап турат.

### 2.1. Банк секторун өнүктүрүүнүн негизги тенденциялары

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча<sup>12</sup> Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк жана алардын 318 филиалы иштеп турган, анын ичинде 13 банк чет өлкө капиталынын катышуусунда, анын ичинен 10 банк – 50 пайыздан көбүрөөк өлчөмдөгү чет өлкө катышуусунда ишкердигин жүргүзгөн. Республиканын бардык банк мекемелери ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп саналат.

#### Активдер

Бүтүндөй алганда, 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун активдеринин өсүшү байкалган. 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 44,6 пайызга көбөйүү менен 552,0 млрд сомду түзгөн (2.1.1-график).

#### 2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы



Источник: НБКР

Активдердин өсүшү төмөнкүлөрдүн көбөйүүсүнүн эсебинен камсыз болгон:

- нак акча жана корреспонденттик эсептердеги акча каражаттары түрүндө ликвиддүүлүктүн 50,5 пайызга же 47,4 млрд сомго;
- башка банктардын депозиттеринин 3,0 эсеге, же 47,8 млрд сомго;
- кредит портфелинин 20,2 пайызга же 38,3 млрд сомго.

Кредит портфелинин активдер түзүмүндөгү салыштырма салмагы 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 8,4 пайыздык пунктка азаюу менен 41,4 пайыз чегинде катталган.

#### Кредит портфели

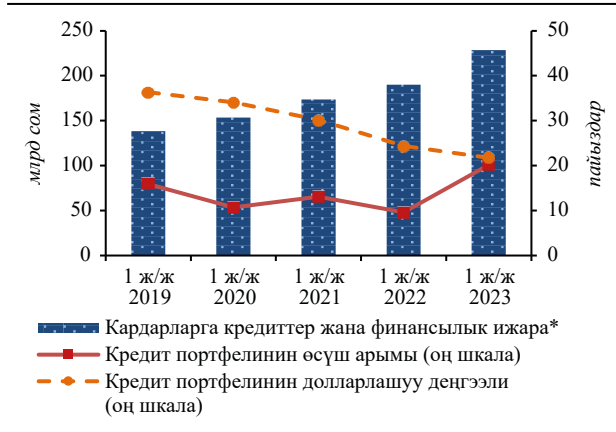
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда өнөр жай жана курулуш секторлорун кошпогондо, экономиканын бардык тармактарында банктардын кредит портфелинин өсүшү белгиленген.

Байкоого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелинин долларлашуу деңгээли 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 2,6 пайыздык пунктка азаюу менен 21,7 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

<sup>12</sup> Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна (ПРБО) ылайык келтирилген.

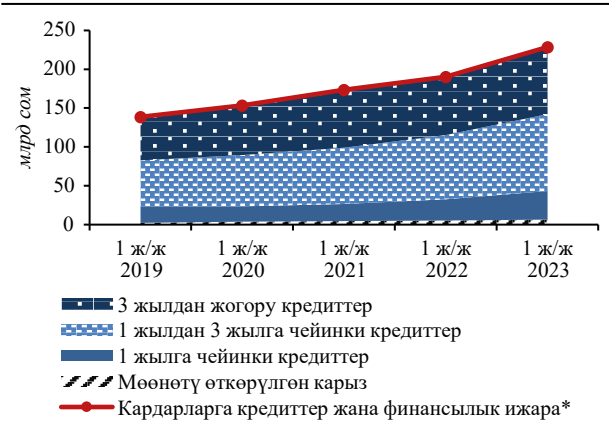


### 2.1.2-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы



\* ФКУга сунушталган кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда  
Булагы: Улуттук банк

### 2.1.3-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү



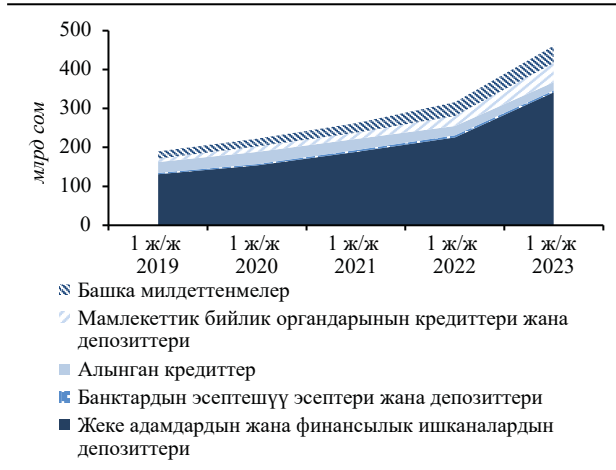
\* ФКУга сунушталган кредиттерди жана атайын РППУну эске албаганда  
Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында берилген кредиттердин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш кыска мөөнөттүү кредиттерге<sup>13</sup> – 38,7 пайыз же 48,0 млрд сом жана орто мөөнөттүү кредиттерге<sup>14</sup> – 34,0 пайыз же 42,2 млрд сом туура келген (2.1.3-график).

#### Милдеттенмелер

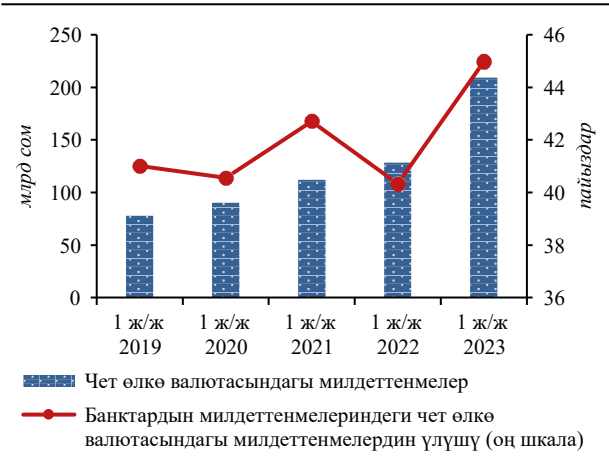
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 46,1 пайызга көбөйүү менен 465,1 млрд сомду түзгөн.

### 2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булактары боюнча түзүмү



Булагы: Улуттук банк

### 2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери



Булагы: Улуттук банк

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 51,1 пайызга өсүштү көрсөтүп, 341,4 млрд сомду түзгөн (2.1.4-график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы банк милдеттенмелеринде 2,4 пайыздык пунктка өсүп, 73,4 пайызды түзгөн.

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү 4,7 пайыздык пунктка көбөйүп, 45,0 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

<sup>13</sup> Кыска мөөнөттүү кредиттер – 1 жылга чейинки мөөнөткө берилген кредиттер.

<sup>14</sup> Орто мөөнөттүү кредиттер – 1 жылдан 3 жылга чейинки мөөнөткө берилген кредиттер.

### Финансылык натыйжалар

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда төмөндөшү белгиленген, бул рентабелдүүлүктүн коммерциялык банктардын активдерине жана капиталдарына караганда арымдуу өсүшү менен шартталган:

- ROA 4,6 пайызды түзгөн;
- ROE 32,5 пайыз деңгээлинде

түптөлгөн.

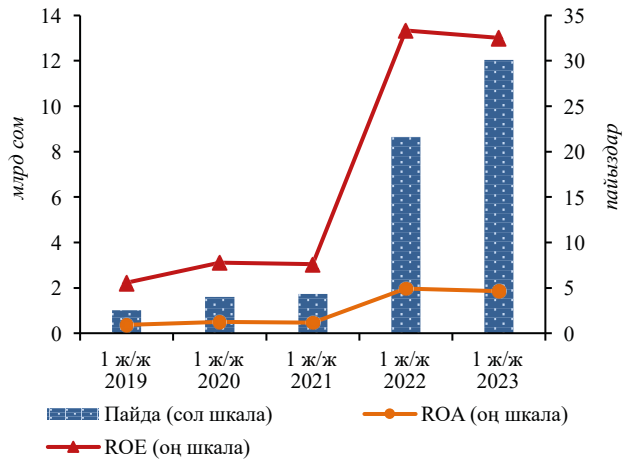
Банк секторунун таза пайдасы 39,2 пайызга көбөйүп, 12,0 млрд сомду түзгөн (2.1.6-график).

### Капитал шайкештиги

Капиталдын шайкештик ченеминин минималдуу мааниси 12,0 пайыз деңгээлде белгиленген шартта, аталган көрсөткүч 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 6,0 пайыздык пунктка азаюу менен 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 23,5 пайыз деңгээлде түптөлгөн (2.1.7-график).

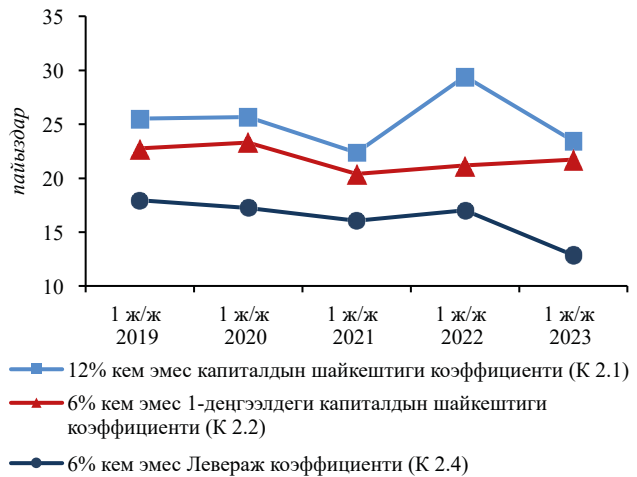
Ошону менен бирге эле банк секторунун 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча түптөлгөн капиталынын шайкештигинин айкын деңгээли белгиленген ченемден (кеминде 12 пайыз) эки эседен ашыгыраакка жогорулаган, бул банк секторунун терс таасирлерге салыштырмалуу туруктуулугун, ошондой эле келечекте банк секторунун финансылык ортомчулук деңгээлин жана ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин билдирет.

### 2.1.6-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү



Булагы: Улуттук банк

### 2.1.7-график. Капиталдын шайкештик коэффициенттеринин динамикасы



Булагы: Улуттук банк

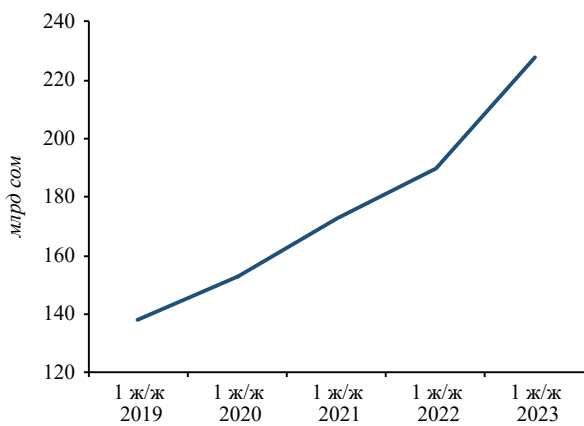
## 2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

### 2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишинде орун алышы мүмкүн болгон негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

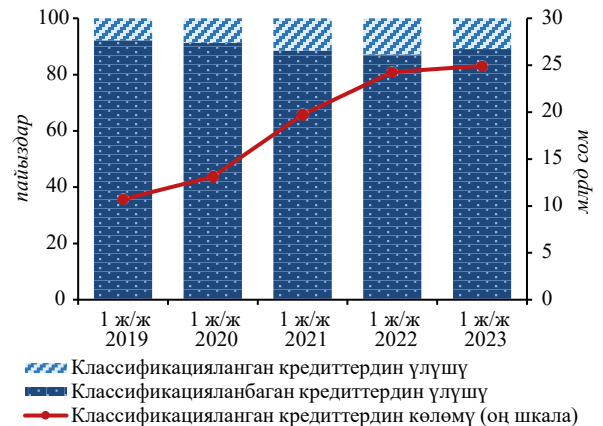
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында кредит портфели 20,2 пайызга көбөйүү менен 228,4 млрд сомду түзгөн (2.2.1-график). Банктардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 12,8 пайыздан 10,9 га чейин төмөндөөсү байкалган (2.2.2-график).

2.2.1-график. Кредит портфелинин динамикасы<sup>15</sup>



Булагы: Улуттук банк

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты



Булагы: Улуттук банк

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатын баалоо үчүн кредиттерди классификациялоо системасы колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калышынан потенциалдуу чыгымдардын мүмкүн болуучу деңгээлин аныктоо жана аларды тиешелүү резерв түзүү аркылуу өз учурунда компенсациялоо мүмкүнчүлүгүн берет (2.2.3-график).

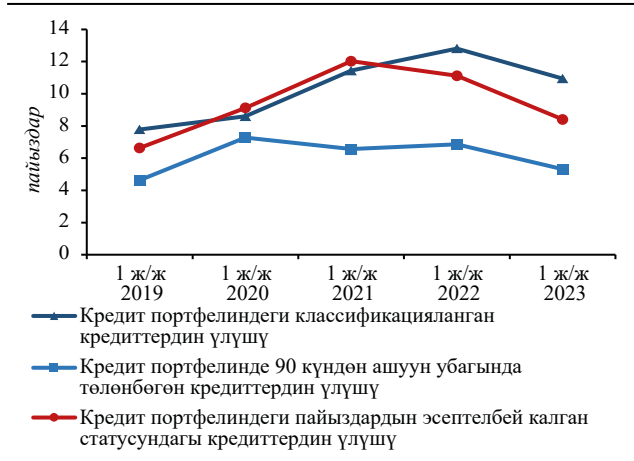
Активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайын РППУнун жана кредит портфелинин катышы) 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,6 пайыздык пунктка азайган жана 7,5 пайыз деңгээлинде турат.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн резервдердин чогуу алгандагы көлөмү жалпы кредит портфелинин 9,5 пайызын түзгөн.

Ал эми 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында атайын РППУнун үлүшү резервдердин жалпы көлөмүнүн 78,2 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

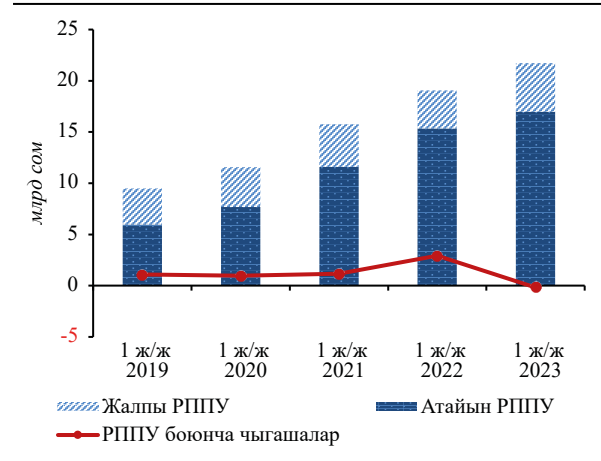
<sup>15</sup> Кредит портфелинде дисконт эске алынган эмес.

### 2.2.3-график. Кредит портфелинин сапатынын көрсөткүчтөрү



Булагы: Улуттук банк

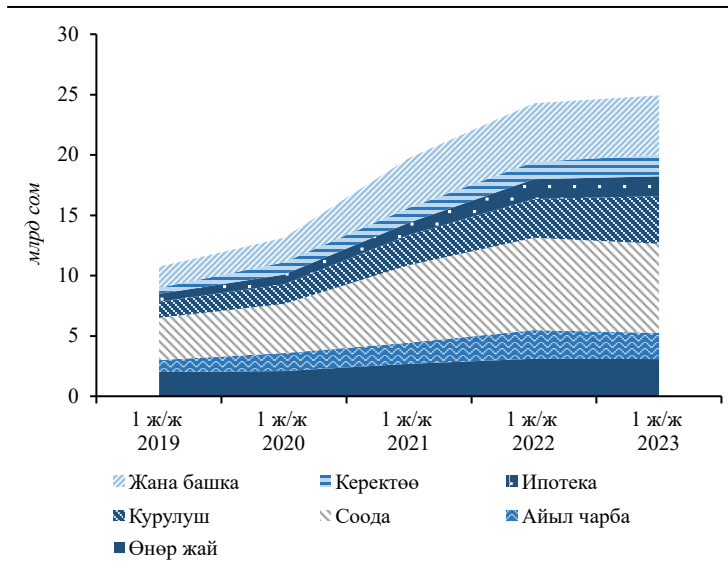
### 2.2.4-график. Жалпы жана атайын резервдер



Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата кредиттик тобокелдиктердин эң жогорку концентрацияланышы мурдагыдай эле, экономиканын “соода” тармагында байкалган (2.2.5-график).

### 2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү

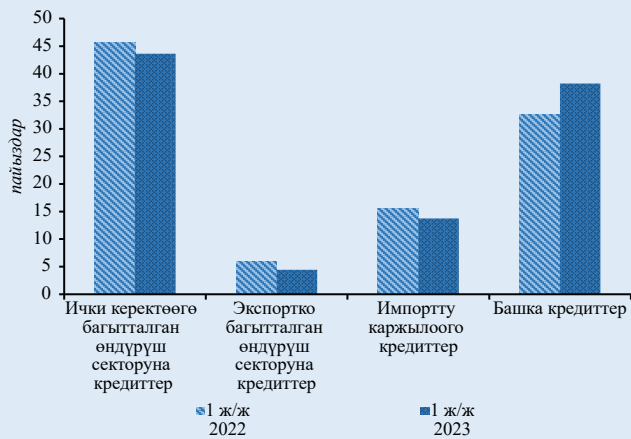


Булагы: Улуттук банк

### 3-кыстырма. Коммерциялык банктарга статистикалык байкоо жүргүзүүнүн жыйынтыктары: кредиттөө

Коммерциялык банктарга жүргүзүлгөн анкета маалыматтарына ылайык, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча берилген кредиттердин басымдуу бөлүгү (карыз алуучулардын кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 43,6 пайызы), мурдагыдай эле экономиканын өндүрүш секторуна<sup>16</sup> туура келген, бул банк секторунун өлкөнүн ИДӨ түзүүгө катышуусун билдирет, ал эми берилген кредиттердин 13,7 пайызы импортту каржылоого багытталган (1-график).

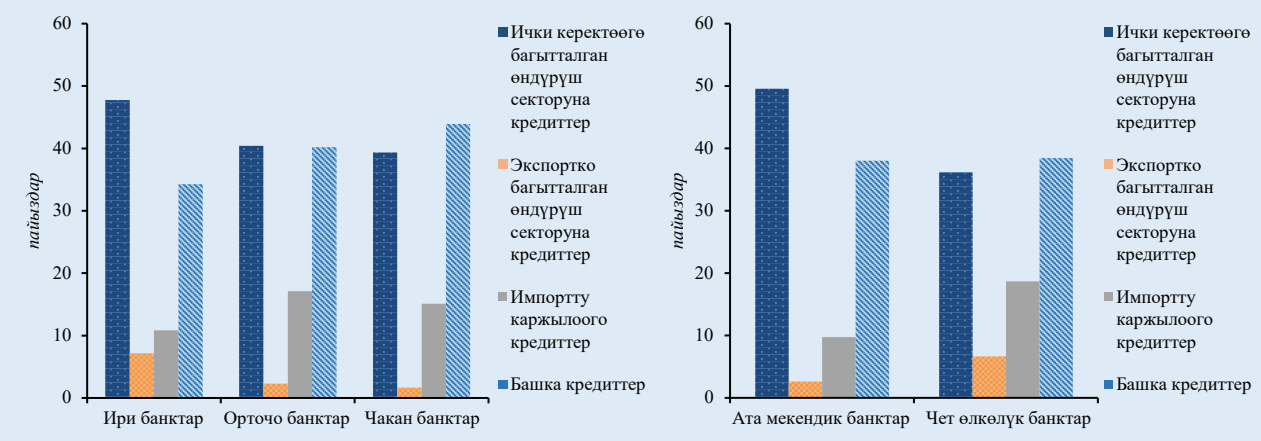
1-график. 2023-жылдын 30-июнуна карата кредиттердин тармактык түзүмү



Булагы: КБ

Жергиликтүү банктардын кредит портфелинин 49,6 пайызы – өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 9,8 пайызы импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктарынын басымдуу бөлүгү да негизинен, экономиканын өндүрүш секторуна кредит беришкен (36,2 пайыз), ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде кредит портфелинин 18,7 пайызын түзгөн (2-график).

2-график. 2023-жылдын 30-июнуна карата банктардын топтору боюнча кредиттердин тармактык түзүмү



Булагы: КБ

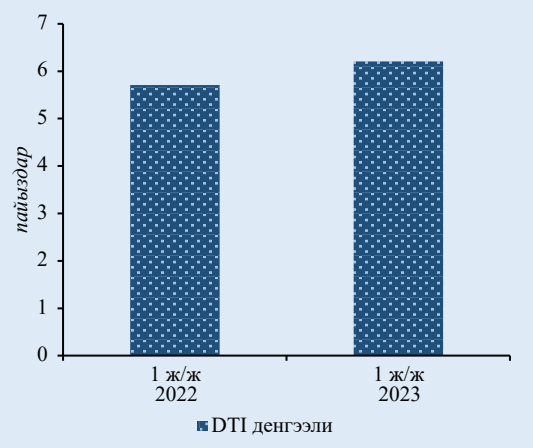
<sup>16</sup> Өндүрүштүк сектор дегенден улам, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланыштуу банк кардарларынын ишин (курулуш, байланыш жана ТТС кызмат көрсөтүүлөрү, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктү ижарага алуу, мейманканалар, тойканалар ж.б.у.с.) түшүнүү зарыл.

#### 4-кыстырма. Коммерциялык банктарга статистикалык байкоо жүргүзүүнүн жыйынтыктары: ири кардарлар

##### Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча DTI<sup>17</sup> көрсөткүчү боюнча эсептелинүүчү банктардын 15 ири кардарынын карыз оорчулугунун деңгээли 6,2 пайызды түзгөн, бул 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгынын ушул эле көрсөткүчүнөн 0,5 пайыздык пунктка ашык (1-график).

##### 1-график. Банктардын 15 ири карыз алуучусу боюнча DTI деңгээли



Банктардын топтору боюнча алганда эн көп карыз оорчулугу **орто банктардын** ири карыз алуучулары арасында байкалган (карыз алуучулардын негизги кирешесинин 7,7 пайызы) (1-таблица). Ошол эле учурда карыз оорчулугунун эн эле төмөн деңгээли 3,8 пайызды түзүү менен **ири банктардын** ири карыз алуучуларында белгиленген.

Булагы: КБ, Улуттук банк

##### 1-таблица. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктардын 15 ири карыз алуучусунун карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	86,5	37,0	31,6	17,9
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	37,6	34,2	42,8	36,8
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	6,2	3,8	7,7	7,7

Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн чет өлкө банктарында карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда жогору болгон (2-таблица).

##### 2-таблица. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

	Жергиликтүү банктар	Чет өлкө банктары
Кредиттер боюнча карыз калдыгы, млрд сом	37,3	49,2
15 ири карыз алуучунун кредиттеринин банк секторунун кредит портфелинин жалпы көлөмүндө салыштырма салмагы, пайыздарда	29,2	48,0
Кредиттер боюнча карызды тейлөөгө чыгашалардын карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесине карата катышы, пайыздарда	4,1	7,5

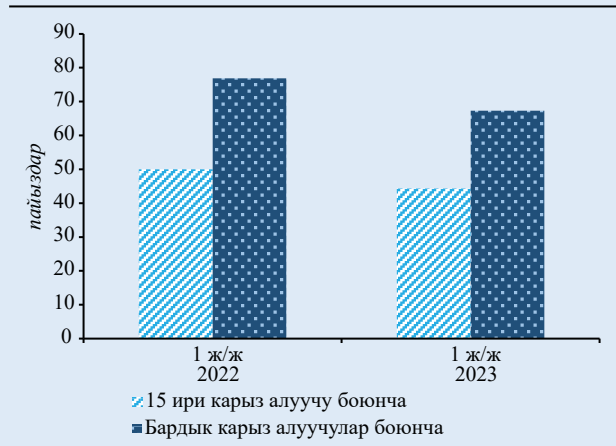
Булагы: Коммерциялык банктар, Улуттук банк

<sup>17</sup> DTI (debt-to-income) – карыз алуучунун кредит боюнча төлөө суммасынын (отчеттук мезгил ичинде негизги карыз суммасын жана пайыздык төлөмдөрдү кошо алганда) карыз алуучунун кредит берүү учурунда жарыяланган негизги жылдык кирешесине карата катышы.

### Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

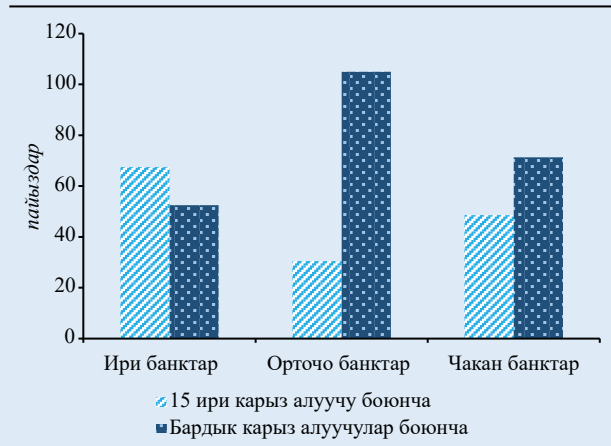
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгында банк сектору боюнча LTV<sup>18</sup> айкын деңгээли 71,9 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыз болуусунун салыштырмалуу жогору деңгээлин тастыктоодо (2-график). Ошол эле учурда ири банктарда LTV мааниси чакан жана орто банктардагы жана бүтүндөй банк сектору боюнча маанилерге караганда төмөн (3-график).

**2-график. 2023-жылдын 30-июнуна карата коммерциялык банктын бардык карыз алуучулары жана 15 ири карыз алуучусу боюнча LTV деңгээли**



Булагы: КБ, Улуттук банк

**3-график. 2023-жылдын 30-июнуна карата банктык топтор боюнча бардык карыз алуучулар жана 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли**



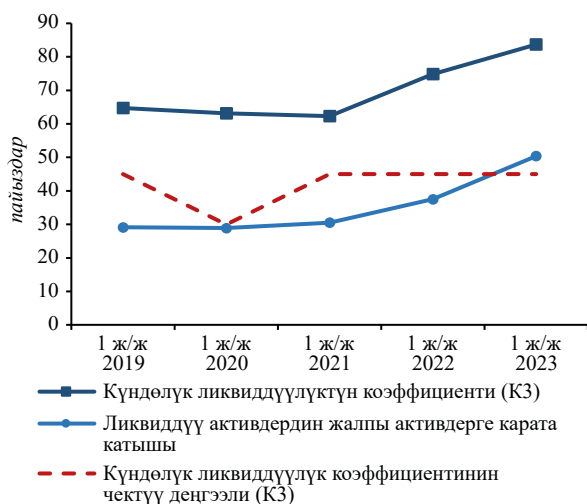
Булагы: КБ, Улуттук банк

<sup>18</sup> LTV (loan-to-value ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.

## 2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

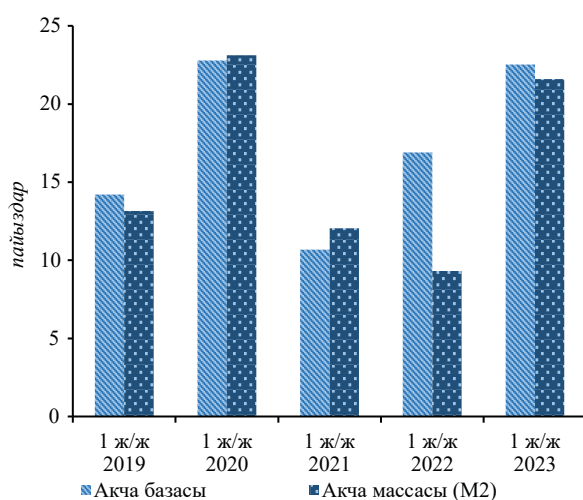
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 74,9 пайыздан (2022-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча) 83,9 пайызга чейин жогорулагандыгы белгиленген (2.2.6-график). Акча массасы көрсөткүчүнүн өсүшү (M2) экономикада улуттук валютадагы нак акча каражаттардын жана мөөнөттүү депозиттердин өсүшү менен шартталган (2.2.7-график).

2.2.6-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү



Булагы: Улуттук банк

2.2.7-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымдары



Булагы: Улуттук банк

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициенти өсүшү ликвиддүү активдердин өсүш арымынын күндөлүк милдеттенмелердин өсүш арымынан артышы менен шартталган.

Активдер жана милдеттенмелер ортосунда төлөө мөөнөттөрү боюнча ажырым байкалган. Терс ажырым төлөө мөөнөтү “1 айга чейин” жана “6 айдан 12 айга чейинки” активдер жана милдеттенмелер ортосунда байкалган. Ал эми оң ажырым төлөө мөөнөтү “1 айдан 3 айга чейин”, “3 айдан 6 айга чейин” жана “12 айдан жогору” активдер жана милдеттенмелер ортосунда белгиленген (2.2.1-таблица).

2.2.1-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча, млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан ашык	
Бардыгы болуп финансылык активдер, анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	287 582	25 521	22 770	33 563	207 310	576 746
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер, анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	12 212	11 041	18 103	29 057	157 405	227 818
Ажырым,	320 643	20 417	21 808	37 522	59 372	459 761
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	119 137	15 142	16 281	30 480	27 164	208 204
	-33 061	5 104	962	-3 959	147 939	116 984
	-106 925	-4 101	1 822	-1 423	130 241	19 613



### 2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

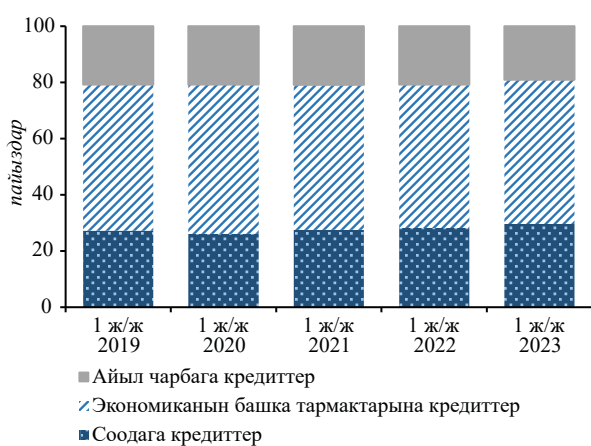
#### Каржылоонун ири булактарынын концентрацияланышы

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден бешке чейин ири кардарлардын агылып чыгуусуна байланыштуу таасирлерге туруштук бере алган эмес, мындай учурда ликвиддүүлүк ченеми 45 пайыздык чектен төмөн калыптанат.

#### Кредиттердин концентрацияланышы

Айрым банктарда бирден бешке чейин ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко учурашы жөнгө салуучу капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен төмөн деңгээлге чейин азайтышы мүмкүн.

2.2.8-график. Кредит портфелинин тармактык концентрациялануусу



Булагы: КБ, Улуттук банк

Жалпы кредиттөө деңгээлинин жогорулоосунун алкагында кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодага жана айыл чарбасына берилген кредиттердин концентрациялануу деңгээли төмөндөгөндүгү байкалган. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча соодага берилген кредиттердин үлүшү 1,4 пайыздык пунктка өскөн, ал эми айыл чарбасы боюнча – 1,8 пайыздык пунктка кыскарган (2.2.8-график).

## 2.2.4. Валюта тобокелдиги

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюта тобокелдигинин орточо жылдык деңгээли орточо мааниде катталган. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында улуттук валютанын АКШ долларына карата курсу туруктуу болгон (2.2.9-график).

### 2.2.9-график. USD/KGS номиналдуу алмашуу курсунун динамикасы



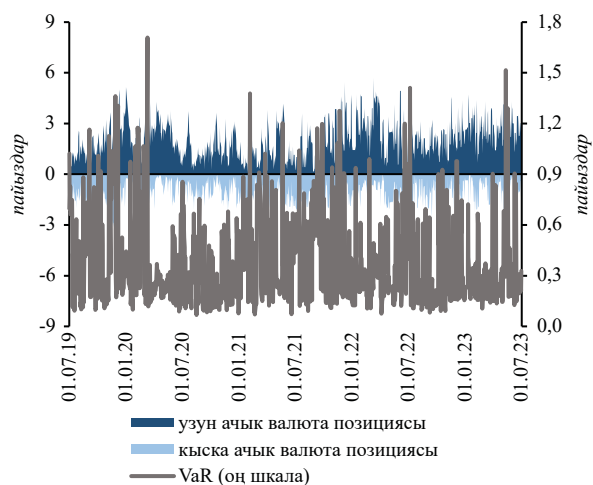
Булагы: Улуттук банк

Бүтүндөй алганда банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюталык позицияларын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринде белгиленген лимиттердин чегинде сактап турган.

Банк секторунун валюталык позициясын кайра баалоодон орун алышы ыктымал болгон тобокелдик 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында минималдуу деңгээлде катталган (VaR: таза суммардык капиталдын 0,1-1,5 пайызы, 2.2.10-график), б.а. банктар чет өлкө валютасы менен иштөөдө консервативдүү саясатка таянуу менен, валюта тобокелдигине азыраак дуушар болушкан.

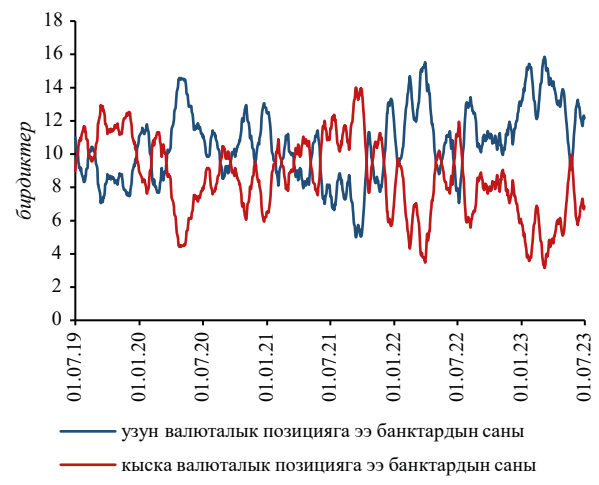
Кароого алынган мезгил ичинде орточо алганда 12 банкта АКШ долларында узун валюта позициясы жана 7 банкта кыска валюта позициясы белгиленген (2.2.11-график).

### 2.2.10-график. Ачык валюталык позициянын жана кайра баалоо тобокелдигинин (VaR) динамикасы ТСКдан пайыздарда



Булагы: Улуттук банк

### 2.2.11-график. Банктардын валюталык позициясы



Булагы: Улуттук банк

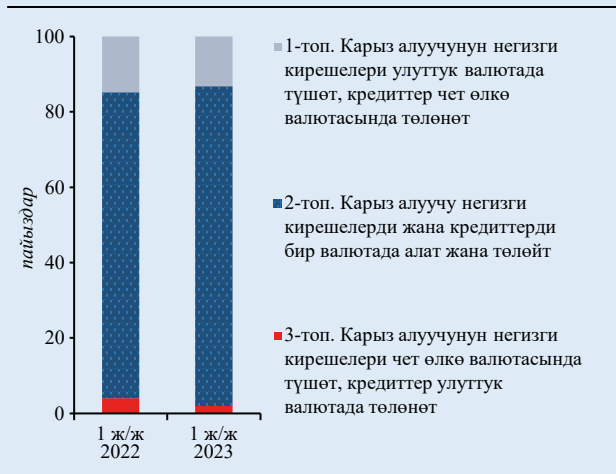
### 5-кыстырма. Кредиттик жана валюта тобокелдиктери

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 13,2 пайызын ал боюнча төлөө чет өлкө валютасында жүргүзүлгөн кредиттер түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтолгон (1-график). Кредит портфелинин бул көлөмү кредиттик жана валюта тобокелдиктерине потенциалдуу дуушар болгон.

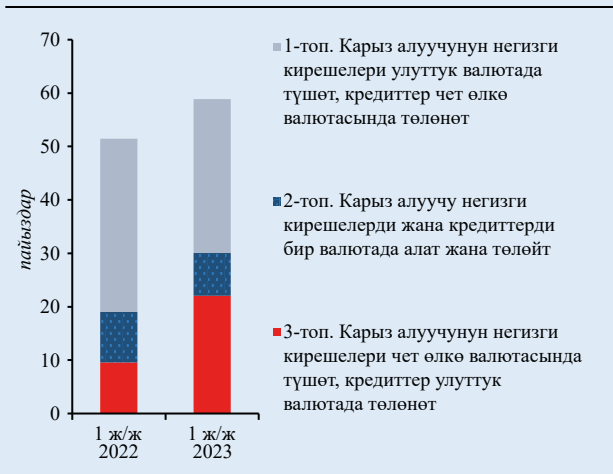
Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке тийгизген таасири 2-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 28,8 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтолот, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;
- 2-топ – 8,0 пайыз, мында негизги кирешелер жана карыз алуучу тарабынан төлөнүүгө тийиш болгон кредиттер бирдей валютада топтоштурулат;
- 3-топ – 22,0 пайыз, мында карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

**1-график. Кредиттердин топтору боюнча кредит портфели<sup>19</sup>**



**2-график. Кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү<sup>20</sup>**



Булагы: Коммерциялык банктар, кредит портфелинин көлөмү овердрафт боюнча кредиттерди эске алуусуз көрсөтүлгөн

<sup>19</sup> Бул графикте кредиттер топторго бөлүштүрүү менен келтирилген. Мисалы, 2023-жылдын 30-июнуна карата 1-топ боюнча кредиттердин көлөмү 29,5 млрд сомду же кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 13,2 пайызын түзгөн.

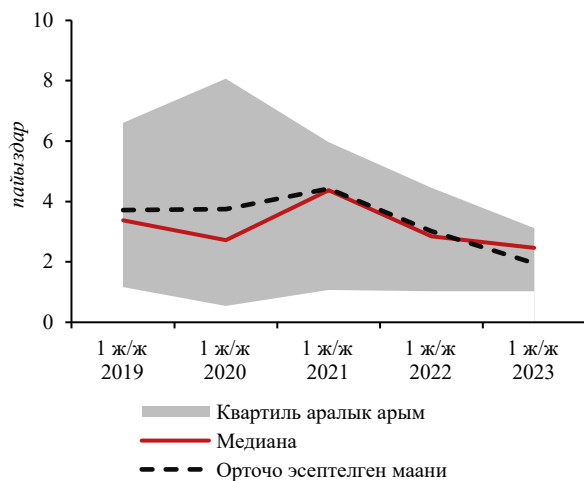
<sup>20</sup> Бул графикте кредиттердин ар бир тобу боюнча кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, 2023-жылдын 30-июнуна карата 1-топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 8,5 млрд сомду же 1-топ боюнча кредит портфелинин көлөмүнүн (29,5 млрд сом) 28,8 пайызын түзгөн.

### 2.2.5. Пайыздык тобокелдик

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдик деңгээлинин төмөндөөсү байкалган, бул тобокелдиги боюнча бааланган активдердин таза суммардык капиталдан жогорку арымда өсүшү менен шартталган.

Пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү 2010-жыл – 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы аралыгында жол берилген чекте (таза суммардык капиталдан 2,0-4,4 пайыз) болгон (2.2.12-график).

**2.2.12-график. Пайыздык тобокелдиктин динамикасы (VaR)**  
ТСКдан пайыздарда

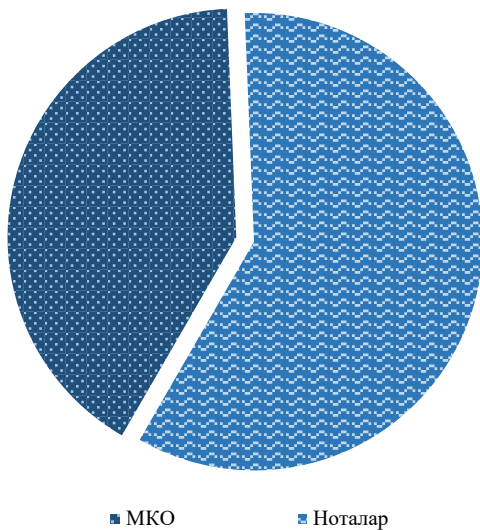


Булагы: Улуттук банк

## 2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги

Кыргыз Республикасынын банктар аралык кредиттик рыногунда орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигинин таасирине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал банктардын биринде ликвиддүүлүк боюнча көйгөйлөр келип чыккан шартта бири-бирине таасирин тийгизиши мүмкүн.

### 2.2.13-график. 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү



Булагы: Улуттук банк

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмү 15,0 млрд сомду түзгөн<sup>21</sup>.

Кыргыз Республикасынын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, Улуттук банктын жогору ликвиддүү ноталар түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо жана мамлекеттик баалуу кагаздар менен жабылат (2.2.13-график).

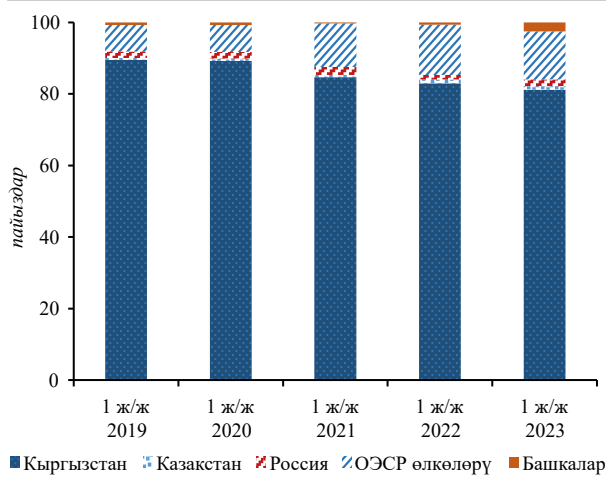
Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык кредит рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин келип чыгуу ыктымалдыгы минималдуу, бул жогору ликвиддүү күрөөлүк камсыздоонун болушу менен шартталган.

<sup>21</sup> Мында, 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүү зарыл.

### 2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

Коммерциялык банктардын маалыматына ылайык, резидент эместерде жайгаштырылган активдердин суммардык көлөмү 2023-жылдын 30-июнуна карата 109,3 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 18,8 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын олуттуу концентрацияланышы Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдө – Кыргыз Республикасынын банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнөн 13,4 пайызы (77,8 млрд) сом байкалган.

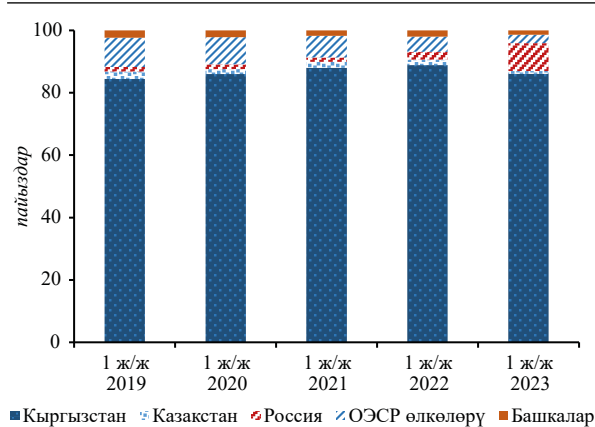
#### 2.2.14-график. Активдердин географиялык түзүмү



Булагы: Улуттук банк

89,8 пайызы өлчөмүндө тартылган. Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөргө резидент эместердин алдында милдеттенмелердин көлөмүнүн 2,7 пайызы, Казакстанга жана Россияга, тиешелүүлүгүнө жараша, 0,8 жана 9,0 пайызы туура келген (2.2.15-график).

#### 2.2.15-график. Милдеттенмелердин географиялык түзүмү



Булагы: Улуттук банк

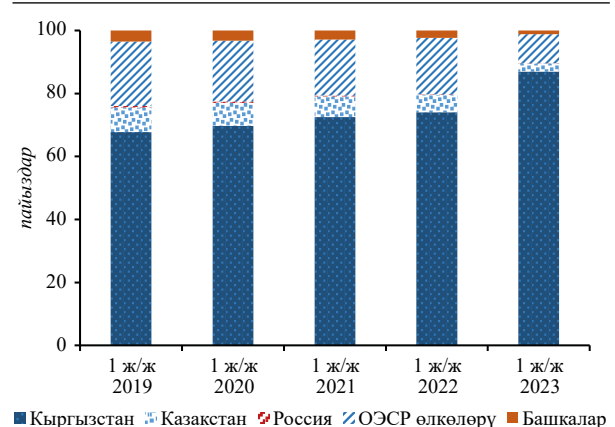
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 11,3 млрд сомду же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 22,0 пайызын түзгөн. Чет өлкө капиталынын өлкөлүк белгиси боюнча түзүмү (2.2.16-график) төмөнкүлөрдөн турат:

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн резиденттерине – 15,7 пайыз,
- Казакстандын резиденттерине – 4,3 пайыз,
- башка өлкөлөрдүн резиденттерине – 1,9 пайыз.

Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү 95,9 млрд сом өлчөмүндө корреспонденттик жана депозиттик эсептерге же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 87,7 пайызына туура келген (2.2.14-график).

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банктарынын резидент эместер алдында милдеттенмелери 63,8 млрд сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 13,9 пайызын түзгөн. Ресурстардын олуттуу үлүшү банк-резидент эместер тарабынан кредиттер жана депозиттер түрүндө 57,3 млрд сом же резидент эместер алдында милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн

#### 2.2.16-график. Өлкөлүк белгиси боюнча уставдык капитал



Булагы: Улуттук банк

## 2.3. Банк секторун “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

### 2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү<sup>22</sup>

Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү аркылуу кредит портфелинде “классификацияланбаган” кредиттердин<sup>23</sup> жол берилген максималдуу үлүшү эсептелген, ал “классификацияланган” категориясына өтүүдө капиталдын жетиштүүлүк коэффициентин (КЖК) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

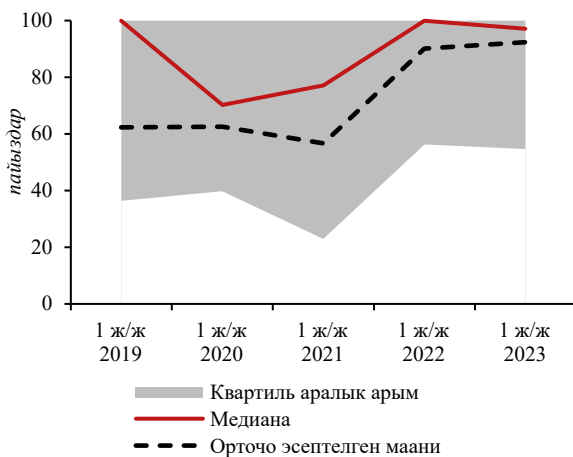
Бул ыкма “классификацияланбаган” кредиттердин “классификацияланган” кредиттер<sup>24</sup> категориясына өтүшүнө байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет.

Мындан тышкары, бул ыкма капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөй турган классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө өбөлгө түзөт.

Банк секторун 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн натыйжасында банк сектору боюнча “классификацияланган” категориясына өткөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү орточо 90,0 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

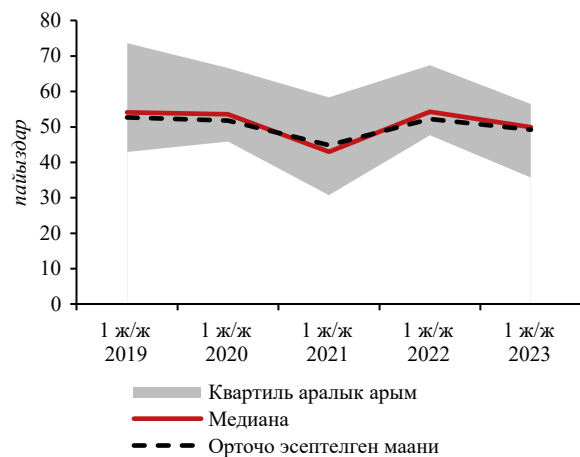
Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн таза суммардык капиталдын орточо 48,8 пайызына чейинки өлчөмүндө кошумча РППУ түзүү талап кылынышы мүмкүн (2.3.2-график).

**2.3.1-график. “Иштеп жаткан”<sup>25</sup> кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү<sup>26</sup> классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда**



Булагы: Улуттук банк

**2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КЖК 12 пайыз деңгээлге чейин төмөндөшү мүмкүн ТСКдан пайыздарда**



Булагы: Улуттук банк

<sup>22</sup> Проблемалуу банктарды эске албаганда.

<sup>23</sup> Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

<sup>24</sup> Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттуу”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

<sup>25</sup> Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

<sup>26</sup> Мында КЖК 12 пайыз деңгээлине чейин төмөндөйт.

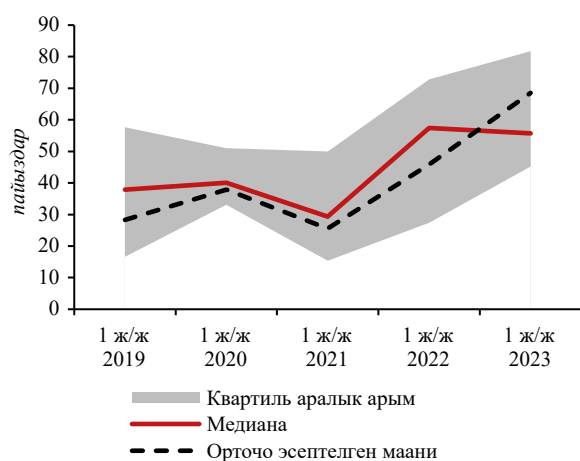
### 2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузбай туруп, кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнөн депозиттердин массалык агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү ликвиддүү активдердин запасы эсептелген.

**Таасир** – бул жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 45 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары (2.3.3-график), 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү депозиттер агымынын кардарлардын депозиттик базасынын жалпы көлөмүнүн орточо алганда 68,8 пайызынын ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

**2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ.1 45 пайызга чейин төмөндөйт кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүнөн пайыздарда**



Булагы: Улуттук банк



### 2.3.3. Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү

Рыноктук тобокелдиктерди “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыгы банк сектору 2023-жылдын 30-июнуна карата пайыздык жана валюта тобокелдиктерине бир аз эле дуушарланышын көрсөткөн.

#### Пайыздык тобокелдик

**1-сценарий** – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке карата бир аз ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 20,5 пайыздык пунктка азайышы капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпысынан алганда, “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүү натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

#### Валюта тобокелдиги (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюта тобокелдигине баа берүү үчүн сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

**1-сценарий** – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерге жана милдеттенмелерге кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен валюталык тобокелдикке карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

**2-сценарий** – сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун максималдуу өсүш арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары коммерциялык банктар валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере ала тургандыгын көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

#### 2.3.1-таблица. 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тесттен өткөрүүнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
<b>Кредитный риск</b>		
1-сценарий	“Классификацияланган” категорияга өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	90,0
<b>Пайыздык тобокелдик</b>		
1-сценарий	Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин төмөндөшү, мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздык пунктарда</i>	20,5
<b>Валюта тобокелдиги</b>		
1-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы ( $\pm$ ), мында капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12% чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	валюта курсунун 100 пайызга өзгөрүшү (сом, АКШ доллары)
2-сценарий	USD/ KGS курсунун өсүш арымы ( $\pm$ ), мында таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	
<b>Ликвиддүүлүк тобокелдиги</b>		
1-сценарий	Депозиттердин жана кредиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин жана алынган кредиттердин үлүшүнүн агылып чыгуусу, мында күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 45 пайызга чейин төмөндөйт, <i>пайыздарда</i>	68,8

### III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Жалпысынан, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалы туруктуу катары бааланат. Активдер, кредит портфели, ресурстук база сыяктуу негизги көрсөткүчтөрдүн көбөйүүсү белгиленген.

Стресс-тесттердин натыйжалары БФКУ системасынын кредиттик тобокелдиги орточо болуп саналарын көрсөткөн.

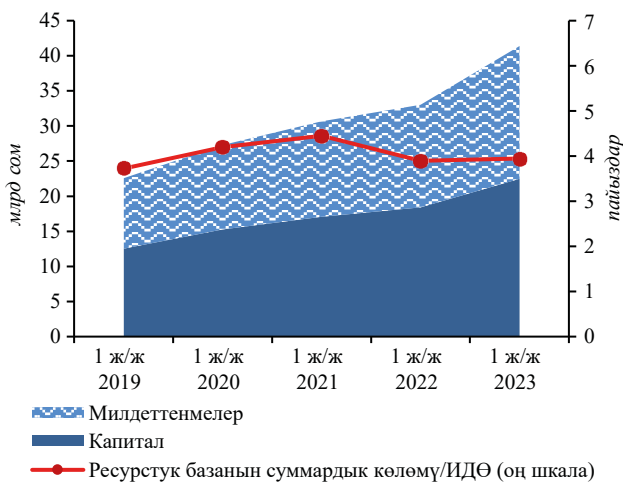
Микрофинансылык уюмдардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 0,4 пайыздык пунктка жогорулоо менен 30,7 пайызды түзгөн.

#### 3.1. Негизги тенденциялар

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасы төмөнкүлөрдү камтыган: адистештирилген финансы-кредит уюму – “Кредиттик союздардын каржы компаниясы” ААК, “Кепилдик фонд” ААК, 83 кредиттик союз, 129 микрофинансылык уюм (анын ичинде 9 микрофинансылык компания, 86 микрокредиттик компания жана 34 микрокредиттик агенттик), эки кредиттик бюро, турак жай-сактык кредиттик компания жана 535 алмашуу бюросу.

#### Ресурстар

3.1.1-график. БФКУ милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы



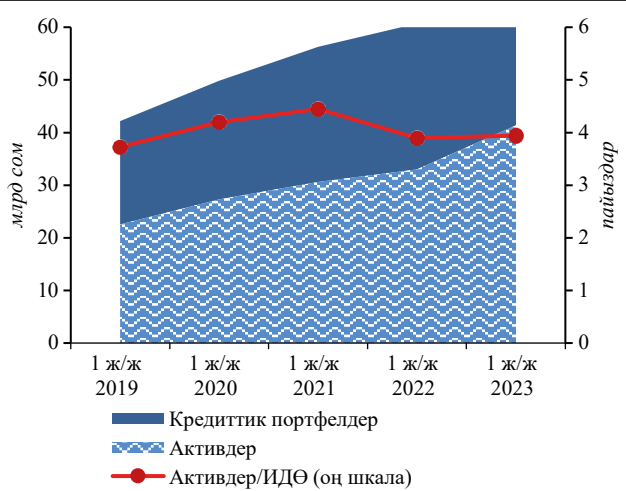
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун милдеттенмелери 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу 29,1 пайызга көбөйгөн жана 18,9 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКУнун капиталы 22,2 пайызга көбөйүп, 22,5 млрд сомду түзгөн (3.1.1-график).

Булагы: Улуттук банк

## Активдер

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттун маалыматтары боюнча, БФКУнун чогуу алгандагы активдери 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча 25,2 пайызга көбөйүп, 41,4 млрд сомду<sup>27</sup> түзгөн. Бул жогорулоо БФКУнун кредит портфелинин көбөйүүсүнүн эсебинен камсыздалган (3.1.2-график).

### 3.1.2-график. БФКУ активдеринин жана кредиттеринин динамикасы



Булагы: Улуттук банк, БФКУ

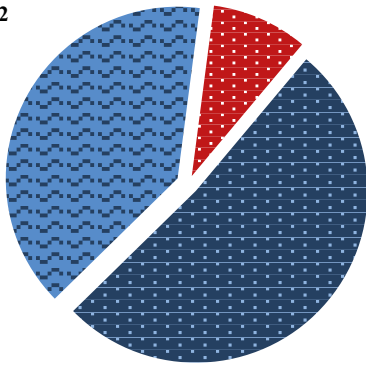
БФКУ ишинин негизги багыты болуп, кредиттөө калууда. 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКУнун кредит портфелинин көлөмү 26,2 пайызга көбөйүп, 34,9 млрд сом өлчөмүндө түптөлгөн.

2023-жылдын 30-июнуна карата карыз алуучулардын саны 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 11,3 пайызга көбөйгөн жана 475 098 адамды түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде БФКУга сунушталган кредиттердин түзүмүндө ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча узак мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн көбөйүшү, ошондой эле кыска мөөнөттүү кредиттик ресурстардын азайышы байкалган (3.1.3-график).

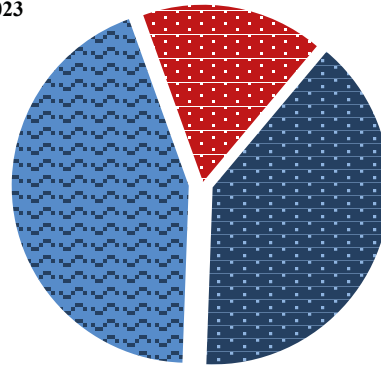
### 3.1.3-график. БФКУга берилген кредиттердин ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча түзүмү<sup>28</sup>

1 ж/ж 2022



■ Кыска мөөнөттүү кредиттер ■ Орто мөөнөттүү кредиттер  
■ Узак мөөнөттүү кредиттер

1 ж/ж 2023



■ Кыска мөөнөттүү кредиттер ■ Орто мөөнөттүү кредиттер  
■ Узак мөөнөттүү кредиттер

Булагы: Улуттук банк, БФКУ

БФКУнун кредит портфелинин басымдуу бөлүгү (чогуу алгандагы кредит портфелинен 76,2 пайызы) топтолгон негизги региондордон болуп, Бишкек шаары, Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары калууда, бул республиканын аталган региондорунда ишкердик жигердүүлүгүнүн жогору болушуна байланыштуу болгон.

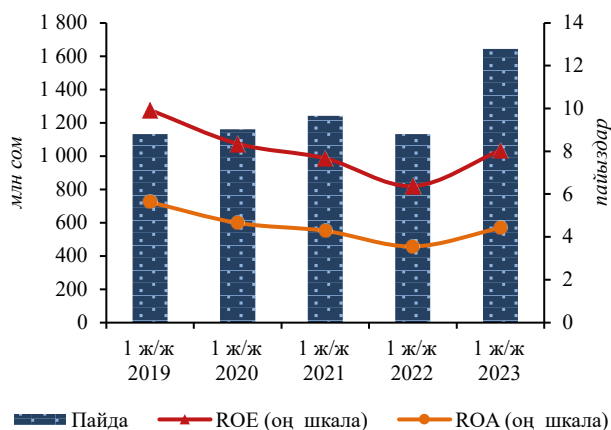
<sup>27</sup> АФКУну эсепке албаганда.

<sup>28</sup> Бир мезгил ичиндеги маалыматтар.

### Кирешелүүлүк<sup>29</sup>

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун таза пайдасы 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 45,2 пайызга көбөйүп, 1,6 млрд сомду түзгөн. 2023-жылдын 30-июнуна карата ROA кирешелүүлүк көрсөткүчү 0,9 пайыздык пунктка көбөйүп, 4,4 пайызды түзгөн, ал эми ROE көрсөткүчү 1,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен 8,0 пайызды түзгөн (3.1.4- график).

#### 3.1.4-график. БФКУнун кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы<sup>30</sup>



Булагы: Улуттук банк, БФКУ

<sup>29</sup> ROA жана ROE индикаторлору жылдык маниде берилген.

<sup>30</sup> АФКУну эсепке албаганда.

### 3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын тобокелдиктери

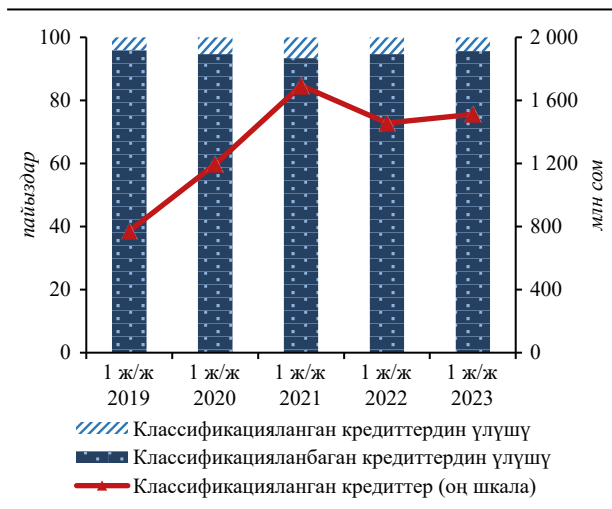
БФКУ ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлорунан болуп, кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

#### БФКУнун кредит портфелинин сапаты

2023-жылдын 30-июнуна карага абал боюнча БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 4,3 пайызды түзгөн, мында алардын номиналдык көлөмү 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 56,1 млн сомго же 3,8 пайызга көбөйүшү байкалган (3.2.1- график).

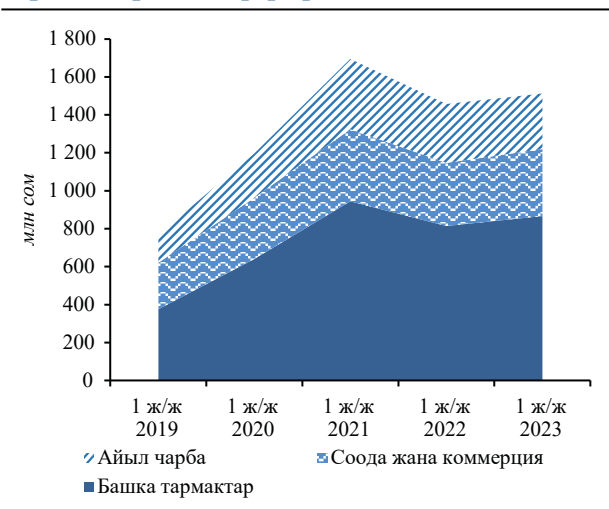
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКУнун классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда керектөө максаттарына (1,2 пайыздык пунктка) жана соодага (0,5 пайыздык пунктка) берилген тейленбеген кредиттердин үлүшүнүн көбөйүшү жана айыл чарбага (1,9 пайыздык пунктка) берилген тейленбеген кредиттердин үлүшүнүн азайышы белгиленген. БФКУнун классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө айыл чарбага жана соодага берилген тейленбеген керектөө кредиттеринин үлүшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 36,6, 19,3 пайызды жана 23,4 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУнун кредит портфелинин сапаты



Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКУнун экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттеринин түзүмү



Булагы: Улуттук банк

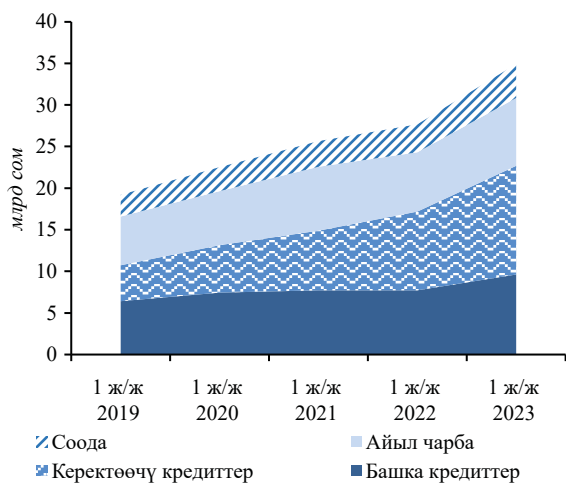
#### Тармактык концентрация

БФКУнун кредит портфели керектөө кредиттеринен (БФКУнун кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 37,3 пайызы), ошондой эле айыл чарбага жана соодага берилген кредиттерден (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн, тиешелүүлүгүнө жараша, 23,4 жана 11,7 пайызы, 3.2.3-график) турат. Айыл чарбаны кредиттөө жаратылыш-климат шарттарына олуттуу көз карандылыгы менен коштолгон.

### Институционалдык концентрация

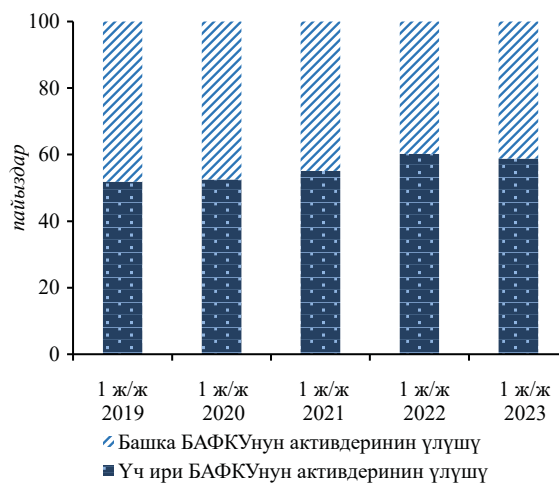
2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча үч ири БФКУнун активдеринин үлүшү 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 1,4 пайыздык пунктка азайган жана БФКУ системасынын активдеринин жалпы көлөмүнүн 58,8 пайызын түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУнун кредит портфелинин тармактык түзүмү



Булагы: Улуттук банк, БФКУ

3.2.4-график. БФКУнун активдеринин институционалдык түзүмү



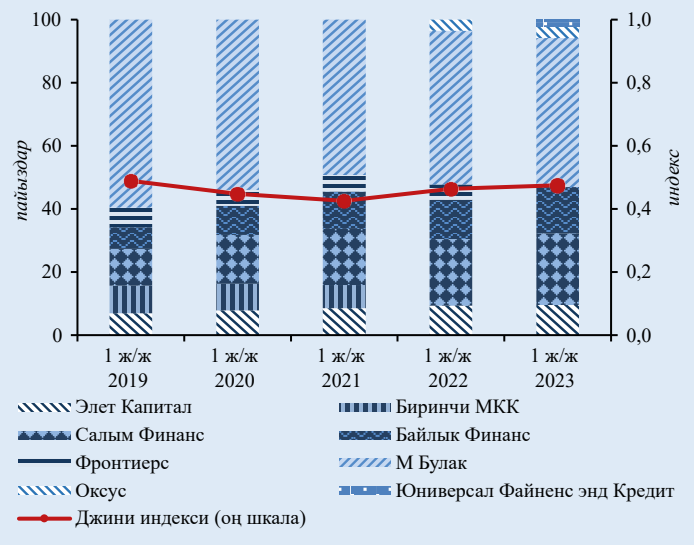
Булагы: Улуттук банк, БФКУ

## 6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ секторунун ишине баа берүү<sup>31</sup>

### Херфиндаль-Хиришман индекси

БФКУ секторундагы концентрациялануу тобокелдигин талдоо максатында, Херфиндаль-Хиришман индекси эсептелинген<sup>32</sup>. 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКУ сектору үчүн индекстин мааниси 1 482,6 пунктуу түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык<sup>33</sup>, алынган маани БФКУнун активдеринин орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

### 1-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКУнун активдеринин динамикасы



### Джини индекси

Джини индекси БФКУнун активдеринин бирдей бөлүштүрүлүшүн баалоо максатында эсептелип чыгарылган. 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча индекстин мааниси 0,47 түзгөн. 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырмалуу Джини индекси 0,01 пайыздык пунктка жогорулаган, бул 6 ири БФКУ ортосунда активдердин бөлүштүрүлүшүнүн концентрациялануу деңгээли көбөйүшүн билдирет (1-график).

Булагы: Улуттук банк, БФКУ

<sup>31</sup> Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелинген.

<sup>32</sup>  $H = \sum_{i=1}^n (\text{үлүшү}_i)^2$ .

<sup>33</sup> Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоонун төмөнкүдөй эмпирикалык эрежеси колдонулган:

- индекс 0,1ден (же 1,000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрациялануусу;

- индекс 0,1ден 0,18ге чейинки (же 1,000ден 1,800гө чейинки) мааниге ээ – рыноктун орточо концентрациялануусу;

- индекс 0,18ден (же 1,800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку концентрациялануусу.

### ***БФКУнун тышкы карызынын абалы***

2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча БФКУнун тышкы карызынын көлөмү 108,8 млн АКШ долларын түзгөн. БФКУнун тышкы карызынын басымдуу бөлүгү чет өлкөлүк финансы-кредит уюмдары тарабынан сунушталган кредиттерден (БФКУнун тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 65,6 пайызы), ал эми калган бөлүгү (34,4 пайызы) эл аралык финансы институттарынын кредиттеринен турат.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ири БФКУнун тышкы карызы 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 24,5 пайызга көбөйгөн жана 103,8 млн АКШ долларын түзгөн.



### 3.3. БФКУ секторун стресс-тесттен өткөрүү

#### БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тесттен өткөрүү

Кредит портфелинин сапатынын начарлашынын БФКУ секторуна тийгизген таасирин баалоо үчүн стресс-тест өткөрүлгөн.

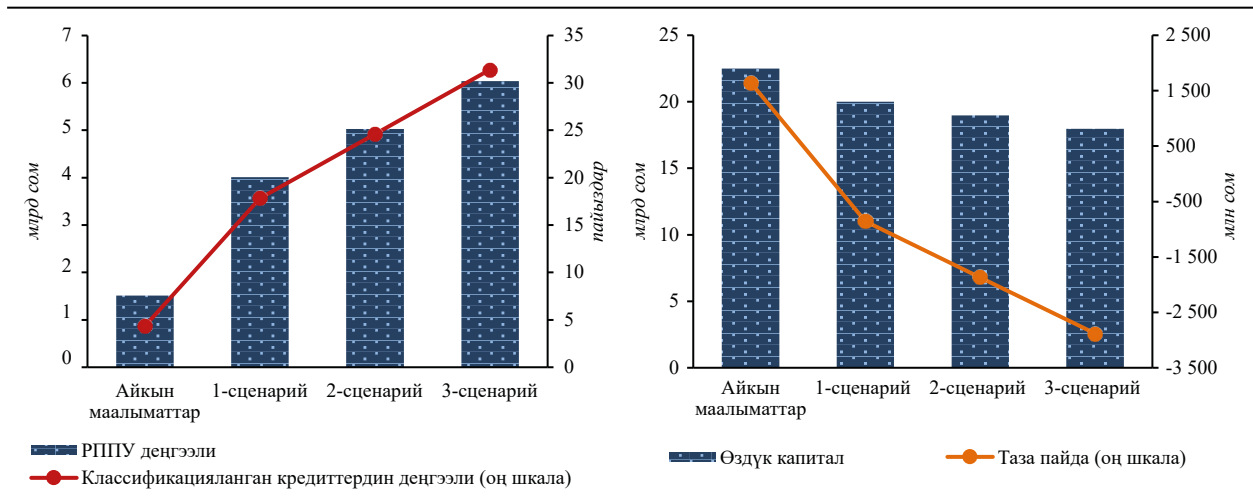
Стресс-тест өткөрүүнүн алкагында төмөнкүдөй үч сценарий каралган:

- 1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү;
- 3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчиге өтүүсү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчиге өтүүсү “стандарттуу”, “байкоого алынган”, “субстандарттуу”, “шектүү” жана “жоготуулар” сыяктуу категориялар боюнча бирдей жүрөт.

Бул стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКУнун кредит портфелинде РППУ<sup>34</sup> көлөмү 165,4 пайыздан 299,6 пайызга чейин тандалып алынган сценарийге жараша көбөйгөн (3.3.1-график).

#### 3.3.1-график. 2023-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөө жыйынтыктары



Булагы: Улуттук банк

Кредит портфелинин сапатынын начарлашы БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын акырындык менен азайышына алып келе тургандыгын белгилей кетүү зарыл. Үч сценарийдин ичинен бирөө ишке ашырылган учурда, БФКУ сектору, тиешелүүлүгүнө жараша, 855,2, 1 868,7 жана 2 882,2 млн сом өлчөмүндө чыгым таргат (3.3.1-график).

<sup>34</sup> МФУ активдин суммасынан пайыздык катышта көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкүдөй өлчөмдөрүн жүзөгө ашыруу менен классификациянын тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайын РППУ түзүшөт:

- стандарттуу, пайыздарда – 0дөн 5ке чейин;
- байкоого алынган активдер, пайыздарда – 10;
- субстандарттуу, пайыздарда – 25;
- шектүүлөр, пайыздарда – 50;
- жоготуулар, пайыздарда – 100.

**3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тесттен өткөрүү жыйынтыктары, пайыздар**

	<b>БАФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү</b>
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	17,8
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	24,6
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	31,4

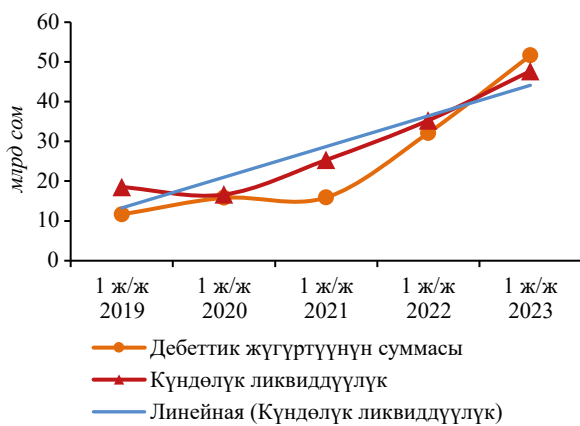
Булагы: Улуттук банк

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун жыйынтыгында БАФКУнун кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 13,5 пайыздык пунктка, 17,8 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү мүмкүн. Экинчи сценарий ишке ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 20,3 пайыздык пунктка, 24,6 пайыздык деңгээлге чейин көбөйүшү мүмкүн, ал эми үчүнчү сценарийди ишке ашырууда – 27,0 пайыздык пунктка, 31,4 пайыздык деңгээлге чейин жетиши мүмкүн.

## IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

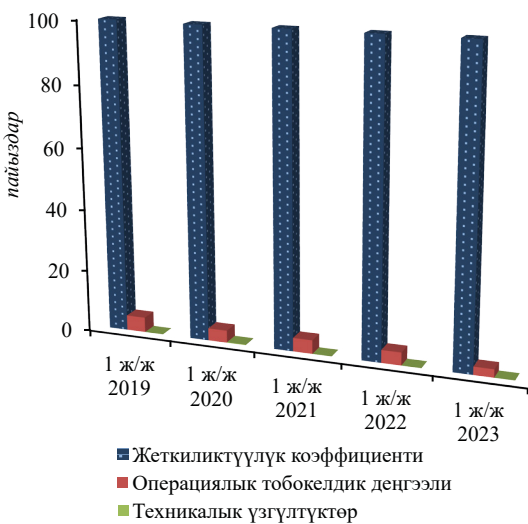
Отчеттук мезгилде системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларында тобокелдиктер деңгээли жол берилген чекте болгон жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында, төлөм системаларынын эрежелеринде каралган тобокелдиктерди тескөө механизмдери, ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлинин сакталып турушу, камсыздандыруу депозиттери жана алдын ала төлөө системасы менен шартталган.

### 4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы



Булагы: Улуттук банк

### 4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы



	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021	1 ж/ж 2022	1 ж/ж 2023
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	99,8	100,0	100,0	100,0
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	4,9	4,0	4,5	4,2	2,7

Булагы: Улуттук банк

Өлкөнүн финансы секторунун иш туруктуулугун аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз иштеген төлөм системасы саналат.

2023-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасы төмөнкү компоненттерден турган:

1. Улуттук банктын ири төлөм системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ);

2. Чекене төлөмдөр системасы – Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы, электрондук акча менен эсептешүүлөр системасы, үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу системалары.

3. Финансылык билдирүүлөрдү кабыл алуу жана өткөрүп берүү үчүн инфраструктура – SWIFT сервис-бюросу, банктар аралык коммуникациялык тармак.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча төлөм системаларынын маанилүүлүгү критерийлерине ылайык төмөнкүлөр:

1. системалуу мааниге ээ төлөм системалары болуп – ГСРРВ жана ПКС системалары таанылган;

2. улуттук төлөм системалары болуп – ГСРРВ, ПКС жана “Элкарт” системалары таанылган.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде ГСРРВ штаттык режимде иштеген.

ГСРРВда финансылык тобокелдиктердин деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын жогору деңгээлинин эсебинен төмөн бойдон калган: катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда, 35,2 пайызга көбөйүүнү көрсөтүп, 47,7 млрд сомду түзгөн.

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын жеткиликтүүлүк деңгээли 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде 100,0 пайызды түзүү менен жогору бойдон сакталып калган, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышын эске алганда 2,7 пайызды түзгөн.

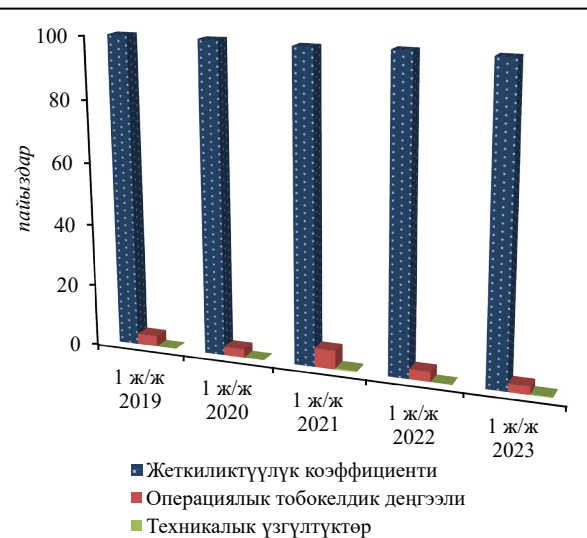
Отчеттук мезгилде пакеттик клиринг системасында финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн деңгээлде болгон. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден дээрлик 3 эсеге ашкан. Пакеттик клиринг системасынын ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү отчеттук мезгил ичинде жогору бойдон калып, 99,6 пайызды түзгөн. Мында, системанын жеткиликтүүлүгүнө таасирин тийгизбеген иш үзгүлтүктөрүн, ошондой эле системанын айрым катышуучуларынын суроо-талабы боюнча узартылышын эске алганда, системада операциялык тобокелдиктин деңгээли 2,7 пайызды түзгөн.

Көрсөтүлгөн системалар Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын негизги катышуучулары болуп саналат. Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын ишиндеги үзгүлтүктөр өлкөнүн төлөм системасы үчүн системалуу тобокелдиктерди жаратышы мүмкүн, буга байланыштуу аларга жогорулатылган талаптар колдонулат.

**Банктык төлөм карталары менен эсептешүүлөр системалары.** 2023-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында алты эл аралык система, “Элкарт” улуттук системасы жана “Элкарт-UP<sup>35</sup>” системасынын кобейджинг карталары иштеп турган.

<sup>35</sup> “Кыргыз Республикасындагы банктык төлөм карттар жөнүндө” жобого ылайык ко-бейджинг картасы – бул эки төлөм системасынын алкагында чыгарылган карта.

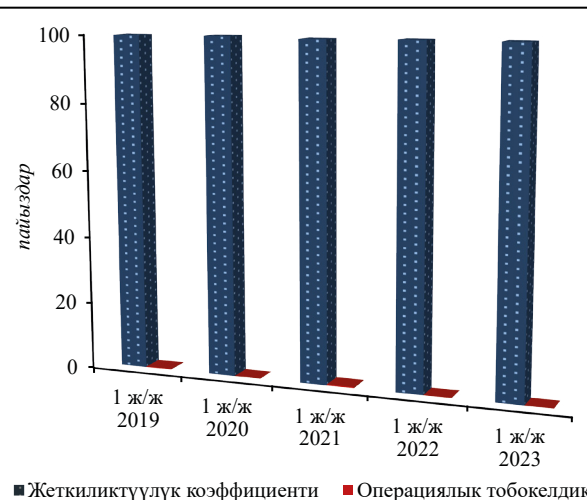
#### 4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы



	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021	1 ж/ж 2022	1 ж/ж 2023
Техникалык үзгүлтүктөр, %	0,0	0,1	0,5	0,0	0,4
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	100,0	100,0	99,5	100,0	99,6
Операциялык тобокелдик деңгээли, %	3,4	2,8	6,2	3,3	2,7

Булагы: Улуттук банк

#### 4.4-график. Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборунда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы



	1 ж/ж 2019	1 ж/ж 2020	1 ж/ж 2021	1 ж/ж 2022	1 ж/ж 2023
Жеткиликтүүлүк коэффициенти, %	99,8	100,0	99,7	100,0	100,0
Операциялык тобокелдик, %	0,2	0,0	0,3	0,0	0,0

Булагы: Улуттук банк

Отчеттук мезгил ичинде “Элкарт” улуттук системасы менен 20 коммерциялык банк иш алып барган.

2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында системанын ишине мониторинг жүргүзүү жана аны талдоо жыйынтыгы боюнча анын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 100,0 пайызды түзгөн, ал эми системада операциялык тобокелдиктердин деңгээли минималдуу болгон.

**Акча которуу системалары.** 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү сегиз эл аралык акча которуу системасы аркылуу жүзөгө ашырылган. Алынган жана жөнөтүлгөн төлөмдөрдүн/ которуулардын негизги үлүшү “Золотая Корона”, “Вестерн Юнион”, CONTACT жана “Юнистрим” системаларына туура келген.

**Электрондук акча менен эсептешүүлөр системалары.** 2023-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча электрондук капчыктардын саны 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 14,0 пайызга көбөйүп, 5,9 млн даанадан ашык капчыкты түзгөн. Анын ичинен активдүү (идентификацияланган) электрондук капчыктардын саны болжол менен 2 179 миңди, б.а. электрондук капчыктардын жалпы санынын 37,8 пайызын гана түзгөн.

Электрондук акча жүгүртүү көрсөткүчтөрү 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда төмөнкүдөй калыптанган:

- электрондук капчыктар ортосунда акча каражаттарын которуу операцияларынын көлөмү 2022-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 32,2 пайызга өсүп, 11,8 млрд сомду түзгөн. Акча каражаттарын которуулардын саны 46,0 пайызга көбөйүү менен, 4,2 млн операцияны түзгөн;

- электрондук акчаны колдонуу менен товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө төлөө операцияларынын көлөмү 12,9 млрд сомду түзгөн, бул 2022-жылдын ушул көрсөткүчүнөн 44,0 пайызга көп, ал эми операциялардын саны 24,4 пайызга көбөйүп, 8,8 млн операцияны түзгөн;

- отчеттук жарым жылдыкта электрондук капчыкты толуктоо аркылуу электрондук акчаны жайылтуу операцияларынын саны мурдагы жарым жылдыкка салыштырганда 22,6 пайызга көбөйгөн жана 5,2 млн операцияны түзгөн, ал эми операциялар көлөмү 7,4 пайызга азайып, 15,9 млрд сомду түзгөн;

- электрондук акчанын ордун жабуу операцияларынын саны жана көлөмү, тиешелүүлүгүнө жараша, 34,9 жана 22,9 пайызга азайып, жалпы 8,6 млрд сом суммасына 1,8 млн операцияны түзгөн.

**Финансылык билдирүүлөрдү алмашуу каналдары.** 2023-жылдын биринчи жарым жылдыгында чек ара аркылуу өтүүчү финансылык билдирүүлөрдү алмашуу SWIFT телекоммуникациялык тармагы, “банк-кардар” сервистери жана банктар аралык коммуникациялык тармак аркылуу ишке ашырылган. Мында негизги агым SWIFT телекоммуникациялык тармагына туура келген.

2023-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм инфраструктурасына үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу боюнча 16 төлөм системасы кирет, алардын төлөмдөрдү иштеп чыгуу боюнча өздүк системасы бар.

Алынган маалыматтарды талдоонун натыйжасында отчеттук мезгилде төлөм системаларынын операторлору тарабынан 170,5 млрд сом жалпы суммасына 119,2 млн төлөм өткөрүлгөн. 2022-жылдын ушул мезгилине салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү 2 эсеге өскөн, ал эми саны 36,9 пайызга көбөйгөн.

Рынокто үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу системасы көп санда болгондугун эске алганда, ушул сегментте атаандаштык күчөгөн.

*Эскертүү: Сунушталган маалыматтар коммерциялык банктардын жана төлөм системаларынын операторлорунун отчетторунун негизинде даярдалган, жана алардын мүмкүн болуучу коррективкаларына байланыштуу өзгөртүлүшү мүмкүн.*

## V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

*Отчеттук мезгилде финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук базанын жакшыртылышы долбоорлорду каржылоонун жеткиликтүүлүгүн кеңейтүүгө, кредиттөө системасын өнүктүрүүгө, санариптик документтерди жайылтууга, ошондой эле ислам каржылоо принциптерин өркүндөтүүгө багытталган.*

1. Кредит берүү системасын өнүктүрүү жана финансы-кредит уюмдары кредит берүүдө автоматташтырылган системаларды колдонуусуна өбөлгө түзүү максатында, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2023-жылдын 5-апрелинде №2023-П-12/22-3-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына кредиттик тобокелдик маселелери боюнча өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтому кабыл алынган.

Токтомдо кредиттик рейтингдин негизинде, аралыктан/обочо туруп тейлөө каналы аркылуу берилген кредиттердин жана жеке адамдарга-айыл чарба өндүрүүчүлөрүнө берилген кредиттердин суммасын көбөйтүү бөлүгүндө өзгөртүүлөр каралган.

2. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы 2023-жылдын 14-июнундагы №2023-П-12/38-2-(НФКУ) токтому менен Улуттук банк Башкармасынын 2021-жылдын 28-сентябрындагы №2021-П-33/53-9-(НФКУ) “Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын финансылык отчетторун түзүүгө, жарыялоого жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына берүүгө карата талаптар жөнүндө” жобону бекитүү тууралуу” токтомуна өзгөртүүлөр киргизилген.

Жогоруда аталган токтомдун алкагында банк эмес финансы-кредит уюмдарынын түрүнө жараша, чейректик жана жылдык финансылык отчетторун жалпыга маалымдоо каражаттарына, расмий интернет-сайтка жана финансылык отчеттуулуктун ачык депозитарийине жарыялоого карата ар башка талаптар белгиленген.

3. Долбоордук каржылоону сунуштоодо каржылоодон пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү, ошондой эле банктын кредиттик тобокелдигин натыйжалуу тескөө максатында, Улуттук банк Башкармасы 2023-жылдын 26-апрелинде №2023-П-12/27-8-(НПА) “Коммерциялык банктар тарабынан долбоордук каржылоону сунуштоодо кредиттик тобокелдикти тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобону бекитүү тууралуу” токтомун кабыл алган.

Аталган токтомго ылайык, коммерциялык банктар ар башка инфраструктуралык долбоорлорду жана жеке сектордун долбоорлорун, анын ичинде стартаптарды түздөн-түз кредиттөө жана/же ишкердик субъекттеринин капиталына катышуу аркылуу каржылоого укуктуу.

4. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы 2023-жылдын 29-апрелинде №2023-П-12/29-1-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтомун кабыл алган. Бул токтомдо аффилирленген жана банк менен байланыштуу жактардын операциялары боюнча тобокелдиктин максималдуу өлчөмүн эсептөө боюнча өзгөртүүлөр, ошондой эле баалуу кагаздар менен ишке ашырылган операцияларга байланыштуу башка өзгөртүүлөр каралган.

Ошондой эле аталган токтомдо банктар тарабынан тышкы аудит жана демилге боюнча аудит жүргүзүү талаптары боюнча тактоо мүнөзүндөгү ченемдер жана банк кызматтарын сунуштоочу жактарды баа түзүү саясатында сунушталуучу кызматтардын тарифи боюнча компоненттерди ачып көрсөтүүгө милдеттендирүүчү ченемдер белгиленген.

5. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 18-ноябрындагы №637 “Кыргыз Республикасынын аймагында санариптик документтерди пайдаланууну киргизүү максатында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтомуна ылайык келтирүү максатында, 2023-жылдын

14-июнунда “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” токтомун кабыл алган.

Аталган токтомго ылайык, банк кардарлары документтердин санариптик версияларын сунуштоо менен банк кызматтарынан пайдаланууга укуктуу.

6. Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырылуучу банк кызматтарынын сапатын жогорулатуу жана пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү максатында, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 14-июнундагы №2023-П-12/38-3-(НПА) “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” токтому менен Улуттук банктын ислам банктык карталарына тиешелүү айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр бекитилген.

## ГЛОССАРИЙ

*Банктык аманат (депозит)* – бул финансы-кредит уюму башка жак менен түзгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттар суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттардын сактоо мөөнөтү көрсөтүлбөйт, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

*Банктык кредиттер* – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

*Валюта рыногу* – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, мында валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу формасы боюнча бул атайын институттар жана механизмдер топтому, алар өз ара суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу жана/же сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

*Акча рыногу* – бул катышуучулар ортосунда кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталган жана алынган рынок.

*Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү* – баалуу кагаз боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагаздын ээси алган пайда ченеми (нормасы).

*Турак жайдын жеткиликтүүлүк индекси* – жарандардын квартира сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан алганда, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттуу квартиранын (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркы үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине катышы катары эсептелет.

*Төлөм системаларынын жеткиликтүүлүк коэффициенти* – системанын пайдалануучулары үчүн алардын талаптары боюнча кызмат көрсөтүүлөрдөн жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электр энергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

*Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти* – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

*Макропруденциалдык талдап-иликтөө* – бүтүндөй финансы системасынын күчтүү жактарын жана чабал жерлерин баалоо жана мониторинг жүргүзүү.

*Минималдуу керектөө бюджетти* – жашоо минимумуна ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктардын жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

*Баалуу кагаздар рыногу* – уюштурулган биржалар жана түзүмдөр (баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсепке алуу жана клирингдик палаталар), ошондой эле биржанын ишине байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган башка компаниялар. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана электрондук клиринг системалары, ошондой эле биржалардын жана аларга байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишине көзөмөл жүргүзгөн же аларды жөнгө салган улуттук өз алдынча жөнгө салуучу уюмдар кирет.

*Стресс-тесттер* – портфелдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болушуна баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

*Жумушсуздук деңгээли* – айкын жумушсуз жарандардын санынын экономикалык жигердүү калктын жалпы санына карата пайыздык катышы.

*Финансылык активдер* – өзүндө капиталга катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

*VaR (value at risk)* – белгилүү бир мезгил ичинде мүмкүн болуучу акчалай түрдө максималдуу жоготуулар.



## КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ААК – ачык акционердик коому  
АКШ – Америка Кошмо Штаттары  
АӨБ – Азия өнүктүрүү банкы  
АФКУ – адистештирилген финансы-кредит уюму  
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары  
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы  
ЖАК – жабык акционердик коому  
Жер ресурстары кызматы – Кыргыз Республикасынын Айыл чарба министрлигине караштуу Жер ресурстары кызматы  
ИДӨ – ички дүң өнүм  
КБ – коммерциялык банк  
КБИ – керектөө баа индекси  
КЖК – капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти  
КЗ.1. – экономикалык ликвиддүүлүк ченеми  
КР УСК – Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети  
МКВ – мамлекеттик казына векселдери  
МКО – мамлекеттик казына облигациялары  
МФУ – микрофинансылык уюм  
М2 – акча массасы  
Мамфинкөзөмөл – Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине караштуу финансы рыногун жөнгө салуу жана көзөмөлдөө мамлекеттик кызматы  
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы  
ПРБО – мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет  
ПКС – пакеттик клиринг системасы  
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган резерв  
ТСК – таза суммардык капитал  
ФАО (FAO) – БУУнун Азык-түлүк айыл чарба уюму  
ФКУ – финансы-кредит уюму  
ЭВФ – эл аралык валюта фонду  
ROA (Return on assets) – активдердин кирешелүүлүк коэффициенти  
ROE (Return on equity) – өздүк капиталдын кирешелүүлүк коэффициенти  
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы  
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы  
SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) – маалыматтарды берүүнүн жана төлөмдөрдү өткөрүүнүн эл аралык банктар аралык системасы